

Özgören, Aydın, “Fransız Konsolosluk Raporlarına Göre Milli Mücadele Döneminde Giresun ve Topal Osman Ağa (1919-1920)”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7/13, ss.331-358.
DOI: 10.31765/karen.877947

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.
This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

FRANSIZ KONSOLOSLUK RAPORLARINA GÖRE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE GİRESUN VE TOPAL OSMAN AĞA (1919-1920)*

Aydın ÖZGÖREN**

* Araştırma Makalesi / *Research Article*

** Dr.,
Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara/TÜRKİYE
 aydinozgoren@yahoo.fr
ORCID : 0000-0002-5255-0907

Anahtar Kelimeler: Nicolas Collaro, Giresun, Rum Cemaati, Osman Ağa, Yunan

Keywords: Nicolas Collaro, Giresun, Greek Community, Osman Ağa, France

Öz: Uzun yıllar Giresun kazasında Fransa için acente temsilcisi-konsolos yardımcılığı (agence consulaire) görevinde bulunan Nicolas Collaro 1919 ve 1920 yıllarında Giresun'da yaşanan gelişmelere yakından şahitlik etmiştir. Collaro, Giresun'da meydana gelen tüm gelişmeleri düzenli bir şekilde Trabzon'daki Fransız Konsololuğu'na rapor etmiştir. Bu raporlarda Collaro, Topal Osman Ağa'nın ve İttihatçıların bölgedeki faaliyetleri, Rum Cemaati mensuplarının kendi arasındaki çekişmeleri, Osman Ağa'nın Giresun Rumları üzerindeki etkisi ve İtilaf Devletleri'nin bölgedeki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir.

GİRESUN AND TOPAL OSMAN AĞA IN THE PERIOD OF NATIONAL STRUGGLE (1919-1920) ACCORDING TO THE REPORTS OF THE FRENCH CONSULATE

Abstract: Nicolas Collaro, who served as an agent-consulaire for France in the Giresun district for many years, sent regular reports concerning all the developments which were taking place in Giresun between 1919 and 1920 to the French Consulate in Trabzon. In these reports, Collaro gives detailed information about the activities of Topal Osman Ağa and the Unionists, the internal conflicts within the Greek Community itself, the influence of Osman Ağa on the Greeks of Giresun and the activities of the Entente States in the region.

Geliş Tarihi / Received Date: 20.02.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 17.09.2021

Giriş

1774 Küçük Kaynarca Anlaşması ile Rusya'nın, 1784'te Avusturya, 1799'da İngiltere, 1802'de Fransa ve 1806'da Prusya'nın Karadeniz'de serbest ticaret yapma hakkı kazanması ile Karadeniz uluslararası ticarete kapılarını açmıştır.¹

19. yüzyılda Osmanlı-Avrupa ticari münasebetleri yeni bir döneme girmişti. Osmanlı coğrafyasının dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecinde en önemli gelişmelerden bir tanesi de bütünleşmenin birer aracı olan konsoloslukların açılmasıdır. Bu anlamda bölge ile ilgili ilk girişim Fransa tarafından gerçekleştirilmiştir. 21 Eylül 1802'de Fransa, Sinop'ta bir konsolosluk, Ereğli ve Trabzon'da da birer konsolosluk yardımcılığı açmıştır.² Bu kapsamda Fransa Trabzon'a temsilci olarak eski bir kereste tüccarı ve Mora'da Fransız ticaretinden sorumlu olan, sonra da İstanbul'da elçilik nezdine atanan Pierre Dupre'yi tayin etmiştir.³ 1805 yılında Trabzon'a konsolosluk açan ikinci ülke Rusya olmuştur. 1830 yılında ise İngilizler Trabzon'a ilk konsoloslarını atamışlardır.⁴ 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Almanya, İngiltere, Avusturya-Macaristan, Belçika, Danimarka, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Yunanistan, İtalya, Hollanda, İran ve Rusya'ya ait konsolosluklarla Trabzon uluslararası bir merkez görünümünü almıştır.⁵

Konsoloslukların yanında deniz ticaretinde artan yoğunluk Trabzon'da yabancı ticarethanelerin ve beraberinde ticari temsilciliklerin açılmasına da neden olmuştur. Bu ticarethanelerin ilki İngilizler tarafından; ikincisi ise 1831'de Rus ve Rum tüccarlar tarafından kurulmuştur. Fransızlar ise ticarethane açma hususunda bazı girişimlerde bulundularsa da bunu ancak 1843 yılında başaramışlardır.⁶

Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletleri arasında yapılan ticaret anlaşmaları, 1853-56 yılları arasında Rusya ile yapılan Kırım Savaşı sebebiyle lojistik ikmal açısından bölgedeki limanların öneminin artması, buharlı gemilerin uluslararası ticarete kullanılmaya başlanması, 1838 Balta Limanı Anlaşması ile birlikte değişen gümrük koşulları Karadeniz limanlarındaki hareketliliğin daha da artmasına neden olmuştur.⁷

Bu kapsamda 29 Mayıs 1857'de yapılan bir sözleşmeyle Fransız *Messageries Maritimes* Şirketi İstanbul Trabzon arasında bir hat oluşturmuştur. Şirketin Trabzon'a acente olarak atadığı görevli Reboul 3 Haziran 1857 tarihinde Trabzon'a gelerek görevine başlamıştır. Reboul daha sonra Giresun, Samsun ve Sinop'u kapsayan bir seyahate çıkmıştır. Reboul'un çalışmaları sonunda 1857 yılının sonlarında doğru İnebolu, Sinop, Samsun, Giresun ve Trabzon gibi Karadeniz'in değişik yerlerinde acenteliklerin kurulması ile *Messageries Maritimes* Şirketi 1858 yılından itibaren seferlerine başlamıştır.⁸

Osmanlı tarım ürünlerine karşılık Avrupa mamul mallarının ithal edildiği bu dönemde Avrupalıların Osmanlı ürünlerine olan talebini karşılayabilmek için zamanla Trabzon ve Samsun'un yanı sıra Ordu, Giresun ve Rize limanları da uluslararası deniz ticaretine açılmıştır. Özellikle buharlı gemilerin Samsun ve Trabzon limanlarından sonra zamanla Ordu, Giresun ve Rize gibi limanlara da uğramaya başlaması bu kıyı şehirlerinin başkent İstanbul ve Avrupa'nın önemli liman şehirleriyle doğrudan bağlantı kurmasının yolunu açmıştır.⁹

¹ Yılmaz, 2014: 156.

² Cordier, 1934: 87-88.

³ Bilici, 2007: 41, 46.

⁴ Baskıcı, 2012: 37.

⁵ Cervati, 1891: 866.

⁶ Yılmaz, 2014: 184.

⁷ Yılmaz, 2014: 85.

⁸ Yılmaz, 2014: 73.

⁹ Yılmaz, 2014: 59.

O dönemle ilgili gerek Fransız girişimci Bernard Camille Collas'ın ve gerekse Trabzon'daki İngiliz konsolos Stevens'in verdiği bilgiler bu tarihten sonra Giresun'da ticaretin uluslararası bir boyut kazandığını göstermektedir.¹⁰

Fransa'nın faaliyet alanının gelişmesi Trabzon dışında Samsun, İnebolu Giresun ve Sinop gibi bazı liman şehirlerinde de konsolosluk görevlerini icra edecek kişilerin istihdam edilmesi zaruretini ortaya çıkarmıştır.¹¹ Bu durumda, konsolosluk görevlisinin olmadığı ancak ticari temsilcinin olduğu çoğu yerlerde temsilcilik ve konsolosluk görevini aynı anda icra edecek kişiler tayin edilerek bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. 1857'den itibaren Giresun limanına düzenli olarak uğramaya başlayan Fransız deniz nakliyat şirketi *Messageries Maritimes* Giresun'a tayin ettiği acente temsilcilerinin büyük bir kısmı aynı zamanda Fransız konsololuğu veya yardımcılığı görevlerini uhdelerine alarak bu iki görevi birlikte yürütmüşlerdir.¹²

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Giresun Kazasında artan deniz yolu ulaşımı kazanın dışarı ile bağlantısını güçlendirmiş, sadece ticari ve ekonomik anlamda değil sosyolojik açıdan da Giresun'un değişiminde önemli bir rol oynamıştır. 1901 yılına gelindiğinde Giresun Kazasında Yunan, İtalyan, Rus, Avusturya, Alman ve iki Fransız yedi yabancı, biri de yerli olmak üzere sekiz vapur şirketi yük ve yolcu taşımacılığı yapmaktaydı.¹³

Fransız Arşivlerinde geçen istatistiklere göre Birinci Dünya Savaşından önce 1913 yılında Giresun, Ordu ve Tirebolu'ya gelen giden gemi sayısı 479, taşınan yük miktarı ise 77.504,4 tondu. Bu miktar bile o dönemde bölgedeki limanların ne kadar hareketli olduğunu bizlere ispatlamaktadır.¹⁴

1919 yılına gelindiğinde Giresun'a düzenli olarak servis yapan Fransız *Messageries Maritimes* ve *Paquet* şirketleri olmak üzere bir İngiliz, üç İtalyan, bir Belçika, iki Rus ve iki Yunan deniz şirketinin faaliyet gösterdiği Fransız belgelerinde ifade edilmektedir. Giresun, Fransızların koruması altında bulunan Katolik dini misyonunun da merkezi durumundaydı. Burada Osmanlı Bankası'nın iki şubesi ve iki önemli yabancı ticaret odası bulunmaktaydı (la maison anglaise J.M Whittall and Compagnie Limited ve la maison Suisse Hochstrasser).¹⁵

Çalışmaya konu olan raporlar Birinci Dünya Savaşı öncesinde uzun yıllar *Messageries Maritimes* Şirketi Giresun temsilciliği ve aynı zamanda Fransız konsolos yardımcılığı görevinde bulunan Nicolas Collaro'ya ait raporlardır. Nicola Collaro ile ilgili 21 Kasım 1854 yılında İstanbul'da doğmuştur. Katolik inancına mensup bir kişidir.¹⁶ Babası Yunanistan'ın Tinos Adasında doğmuş olan gemi kaptanı Pietro Collaro'dur. Collaro'nun eşi Gürcistan doğumlu Helena Nina Aznavoureff'dur. 12 Aralık 1876 yılında Rus uyruğuna geçmiştir. Collaro 6 Haziran 1923 yılında Romanya'da vefat etmiştir.¹⁷

1891 Doğu Ticaret Yıllığında Collaro'nun Lloyd Austro-Hongrois denizcilik şirketinde çalıştığı belirtilmektedir.¹⁸ Trabzon Vilayet Salnamelerinde 1893-94 yıllarında Collaro'nun Rusya Konsolos vekili olduğu kayıtlıdır. Aynı kayıtlarda 1895-96 ve 1898-99 yıllarında da Collaro'nun aynı görevi icra ettiği anlaşılmaktadır.¹⁹ 1899 yılı Haftalık Diplomatik Dergisi'nde de Collaro Rusya'nın Giresun'daki Konsolos Yardımcısı olarak çalıştığı belirtilmektedir.²⁰ Trabzon Vilayet

¹⁰ Yılmaz, 2009: 524.

¹¹ Yılmaz, 2014: 73.

¹² Uygun, 2015: 368.

¹³ Karaman, 2008: 54, 56.

¹⁴ Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (CADN), Le Consulat de France à Trébizonde, 71/16, 9 Nisan 1914.

¹⁵ CADN, 71/31, 30 Kasım 1919.

¹⁶ <https://gw.geneanet.org/marmara2?lang=fr&pz=mathilde&nz=d+andria&p=nicola&n=collaro&oc=11>. (Registres paroissiaux de Constantinople - Numerisation - St Pierre & St Paul Bapt III/IV / 48r (P1190238)).

¹⁷ <https://gw.geneanet.org/marmara2?lang=fr&pz=mathilde&nz=d+andria&p=nicola&n=collaro&oc=11>.

¹⁸ Annuaire Oriental du Commerce, 1891: 257.

¹⁹ Kılıç ve Topal, 2011: 66.

²⁰ La Revu diplomatique, 1899: 7.

Salnamesinde 1900-1905 yılları arasında Collaro'nun Giresun'da Rusya Devleti Konsolos Vekili olarak görevine devam ettiği anlaşılmaktadır.²¹

1906 Fransa Cumhuriyeti'nin Konsolosluk ve Diplomatik Yıllığı kitabında ise Collaro'nun Giresun'a Fransa adına konsolos yardımcısı olarak atandığı ifade edilmektedir.²²

Fransa'nın Doğu'daki Yüksek Komiserliği Trabzon Temsilcisi Paul Lepissier'in İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri Defrance'a yazdığı Haziran 1919 tarihli mektubunda Collaro'nun uzun yıllar Fransa'nın Giresun'daki acente-konsolos yardımcısı olarak çalıştığını ve Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'ya kaçtığını belirterek kendisinin şimdi Giresun'da yine eski görevine dönmek istediğini belirtmektedir. Lepissier mektubunda Collaro'ya onun Giresun'da kurmuş olduğu ikili ilişkilere ve tecrübesine güvendiğini, ancak bölgedeki güncel durumun Giresun'da böyle bir misyonun açılmasına müsait olmadığını belirtmektedir.²³ Cevabi yazıda Defrance, Lepissier'in düşüncesine katıldığını ancak Collaro'nun bölgedeki gelişmeleri rapor ederek hizmet edebileceğini bildirmiştir.²⁴

Collaro'nun bu tarihten sonraki yazışmaları incelendiğinde kendisi için "correspondat de la délégation" (delegasyonun haber temsilcisi) unvanını kullandığını²⁵ ancak daha sonraki yazışmalarında unvan kullanmadığını görmekteyiz. Yazışmalarda geçen "delegasyon" muhtemelen "Fransa'nın Doğu'daki Yüksek Komiserliği Trabzon Delegasyonu"dur.

Fransız arşiv belgelerinden ve kendisinin kaleme aldığı raporlardan Collaro'nun hasta yatağına düşüp Giresun'dan ayrılana kadar hayatının önemli bir kısmını Giresun'da geçirdiğini anlamaktayız.²⁶

Fransa'nın Giresun'daki haber kaynağı Nicolas Collaro bölge için önemli sayılabilecek bir zamanda burada görev yapmıştır. Collaro Fransa'nın Trabzon'daki Konsolosu ile sürekli iletişim içerisindeydi. Arşiv belgelerinden anlaşıldığı gibi Giresun'da meydana gelen tüm gelişmeler düzenli bir şekilde Trabzon'a rapor edilmekteydi. Collaro kaleme aldığı bazı raporlarda bölge ile ilgili güncel bilgiler verirken kendi düşünce ve ön görülerini de raporlara eklemeyi ihmal etmemiştir.

Çalışmada Collaro'nun 1919 ve 1920 yıllarını kapsayan raporlarında Topal Osman Ağa'nın faaliyetlerine, İttihatçıların bölgede kendilerine yeni mevziler kurmak, Türk halkını mevcut tehlikeye karşı uyarmak ve organize etmek için yaptığı girişimlere, Giresun Rum Cemaati'nin kendi içindeki çekişmelerine, Osman Ağa'nın Giresun Rumları üzerindeki etkisine ve İtilaf devletlerinin bölgedeki faaliyetlerinin ayrıntılarına yer verilmiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde raporlar Millî Mücadele Dönemi'nde bölge ile ilgili bu zamana kadar bilinmeyen birçok meselede bize yeni bilgiler vermektedir.

Collaro'nun kaleme aldığı raporlar günümüzde Fransa'da bulunan Nant Diplomatik Arşivi'nde (le Centre des Archives Diplomatiques de Nantes), Fransa'nın Trabzon Konsolosluğu (Le Consulat de France à Trébizonde) 71 numaralı kartonda bulunmaktadır.

1. Millî Mücadeleye Giden Süreçte Giresun

I. Dünya Savaşı'na kadar Trabzon sancağına tabi olan Giresun, 1916'da Trabzon'un Ruslar tarafından işgalinden sonra seferberlik sonuna kadar Tirebolu ve Ordu kazaları ile mali yönden Canik Sancağına bağlanmıştır. Giresun 4 Aralık 1920'de Tirebolu ve Görele kazaları ve Karahisar-ı Şarkî'nin Kırık nahiyesinin katılmasıyla müstakil sancak, 1923 tarihinde ise vilâyet olmuştur.²⁷

²¹ Kılıç ve Topal, 2011: 66.

²² Annuaire Diplomatique et Consulaire de la République Française Pour 1906, 1906: 51.

²³ CADN, 71/55, Haziran 1919.

²⁴ CADN, 71/667-4, 27 Haziran 1919.

²⁵ CADN, 71/33, 26 Aralık 1919.

²⁶ CADN, 71/615/ 4, 15 Haziran 1919.

²⁷ Bostan, 1997: 124, 125.

1903/04 tarihli salnameye göre Giresun kazası ve nahiyelerinde toplam nüfus incelendiğinde Müslüman nüfusun Hristiyan nüfusa oranla dört kat fazla olduğu görülmektedir.²⁸ Ancak Giresun merkezinde durum biraz farklılık göstermektedir. Çünkü 1915 yılı nüfus istatistikleri incelendiğinde Giresun şehir merkezindeki Rum ve Ermeni nüfusunun daha yoğun olduğu anlaşılmaktadır.²⁹

1830 yılında Yunanistan'ın kurulması ile yayılmaya başlayan Yunan milliyetçiliğinin etkisi altında kalan, Tanzimat Fermanı ve onu takip eden reformlarla hareket sahası genişleyerek kendi okullarını kuran Rumlar fikri anlamda bir devrim yaşayarak ulusal kimliklerini oluşturma yoluna gitmişlerdir. Açtıkları edebiyat kulüpleri, kültür dernekleri ve yardım kuruluşları sayesinde, Avrupa'da ve özellikle Atina Üniversitesinde eğitim alan yeni nesil Rum gençleri bir cemaat kültürünün oluşturmanın yanında kendilerine yeni bir kimlik oluşturmaya başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus ilerleyişi sürerken bölgedeki Rumların Ruslara casusluk yapması ve bunun sonucunda bazı Rumların iç bölgelere göç ettirilmesi, 1916 yılında Trabzon'un Ruslar tarafından işgaliyle başlayan Müslim ve Gayrimüslim topluluk arasındaki yol ayrımını perçinlemiş, 1918 yılında Türk ordusunun Trabzon'u yeniden geri alması ve savaş sırasında göç ettirilenler Hristiyanlar ile şehirden muhacir çıkan Müslümanların yeniden eski yerlerine dönmek istemesi sonucu ortaya çıkan kargaşa ortamı iki toplum arasındaki düşmanlığı daha da artmıştır.

Rusya'daki Ekim İhtilali sonrasında Kafkasya'da görevli Fransız Misyon Şefi Albay Chardigny³⁰ ve İngiliz subayların yorgun düşen Birleşik Güçlere destek olmak ve Türk-Alman kuvvetlerinin ilerlemesini engellemek için sınır bölgelerinde bulunan milliyetçi Hristiyanlara yaptığı çağrıdan sonra Pontus hareketi ciddi bir gelişme kaydetmiş ve resmi bir karakter almıştır. Pontus fikrinin uluslararası alanda savunuculuğunu ve finansörlüğünü yapan en önemli aktörlerden biri de bölgede uluslararası ticaret hacminde yaşanan hızlı gelişme sonucunda şehirde Batı ile devamlı irtibatla olan elit bir aileye mensup Giresunlu Konstantin Konstantinidis'dir. Konstantinidis'in babası Kaptan Yorgi denizcilikle ve gemicilikle ilgilenen Karadeniz ve Rusya'nın kıyı şehirleriyle ticaret yapan, 1881 yılından 1906 yılına kadar Giresun Belediye Başkanlığı görevinde bulunan itibarlı bir kişi idi. Konstantinidis ailesinin ticari faaliyetlerini devam ettirmiş ve 1878 yılında Marsilya'da amcasının yanına taşınmış ve 1883 yılında kendi şirketini kurarak Batı Avrupa'nın en büyük fındık ihracatçısı olmuştur. Konstantin'in bir diğer ticari faaliyeti de kurutulmuş meyve ticareti idi.³¹ O yıllarda Konstantinidis'in Karadeniz kıyılarında Avrupa ile ticaret yapan 6 şubeye sahipti. Giresun'da onun adına çalışan büyük mülk sahibi tüccar yeğenleri J.P. Delligeorges kardeşler bulunmaktaydı. Binlerce çuval fındık Fransız gemileriyle Konstantinidis hesabına buradan Avrupa'ya ihraç edilmekteydi.³²

Rusların bölgeden çekilmesi ile ortaya çıkan yeni durumdan yararlanmak ve Paris'te toplanacak olan Paris Sulh Konferansı'nda bölge ile ilgili taleplerini gündeme getirmek isteyen Konstantinidis Marsilya'da bir konferans toplanması için hazırlıklar başlatmıştı. Konstantinidis Marsilya'dan Trabzon'a yazdığı 31 Ekim 1917 tarihli mektubunda:

“...Rus Sovyet siyasi mahfillerinde baş gösteren olaylar yerlerimizdeki Rus idare ve hâkimiyetinin uzamasını imkânsız kıldığından vatanımızı tehdit eden tehlikenin büyüklüğünü ve ciddiyetini takdir edersiniz. Yerlerimizde tekrar hiçbir vakit kabul edemeyeceğimiz zalim ve vahşi Türk boyunduruğuna girmemesini sağlamak ve bu şekilde atalarımızdan miras kalarak bize ulaşmış arzuları gerçekleştirmek için iyi bir teşkilata şiddetle muhtacız”

²⁸ Kılıç ve Topal, 2011: 77.

²⁹ Balcı, 2012: 23.

³⁰ Kafkasya'da bulunan Fransız Askeri Misyon Başkanı.

³¹ Balcı, 2012: 85.

³² Özgören, 2017: 142.

diyerek bölge üzerindeki emellerini açıkça ifade etmiştir. Bu kapsamda 4 Şubat 1918 yılında Marsilya’da Konstantinidis başkanlığında bir Pontus Kongresi düzenlenmiştir.³³ Konstantinidis kongredeki konuşmasında yıllarda zulüm altında yaşadıkları bir otoriteden kurtulup Sovyet Hükümeti’nin ilkelerine dayanılarak bağımsız bir devlet kurmak isteklerini belirtmiştir. Kongrede yapılan oylama sonucu İcra Heyeti Başkanlığına Konstantinidis getirilmişti. 18 Ocak 1919’da Paris’te toplanan Paris Sulh Konferansı’nda bölgede bir Pontus devleti kurulması için girişimlerde bulunulmuş ve bu kapsamda Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos Filippides, Ülke Dışında Yaşayan Pontuslular Komitesi Başkanı sıfatıyla G. Konstantinidis ve Paris Pontus Milli Birliği Başkanı Sokrat Ekonomos’un tarafından Konferansa birçok memorandum sunulmuştur.³⁴

Bu gelişmeler yaşanırken Mondros Mütarekesi’nden sonra Rumlar ve Ermenilerin bölgede oluşturacakları kargaşaya, dış müdahaleyi kolaylaştırıcı faaliyetlerine engel olmak ve yurt içinde ve yurt dışında bölge ile ilgili propaganda faaliyetlerini engellemek ve Müslüman halkın haklarını savunmak amacıyla 10 Şubat 1919’da Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliyet Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet hızla teşkilatlanarak Of, Sürmene, Maçka, Vakfıkebir, Akçaabat, Giresun, Rize, Gümüşhane, Tirebolu, Kelkit, Şiran ve Ordu’da şube açmıştır. Giresun Şubesi Dizdarzade Eşref’in başkanlığında, Dr. Ali Naci (Duyduk), öğretmen Niyazi Tayyip, mühendis İbrahim Hamdi ve hukuk öğrencisi Ethem Nazif Beylerden teşekkül ediyordu.³⁵

Mondros Mütarekesi sonrasında bölge için ciddi kaygıları olan vatanseverler de olası işgal ve saldırılara karşı hazırlıklar yapmaya başlamışlardı. Bölgenin en önemli aktörlerinden birisi olacak olan ve Ruslara karşı faaliyetlerde bulunan Topal Osman Ağa 1918 yılı sonunda Giresun’a döndüğünde Askerlik Şubesi Başkanı Hüseyin Avni Bey ve Kaymakam Nizamettin Bey tarafından karşılanarak mevcut durum karşısında yapılacaklarla ilgili görüş alışverişinde bulunmuşlardı.³⁶

Osman Ağa Giresun’a döndüğü zaman Belediye Başkanı Dizdarzade Eşref Bey, tedavi amacıyla İstanbul’da bulunuyordu. Belediye Başkanının istifası üzerine Belediye Başkanlığını Osman Ağa devralmıştır. Bu dönemde Osman Ağa Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin de başına geçmişti.³⁷

Mondros Mütarekesi sonrası ülke genelinde yapılan işgaller ve mevcut siyasi durumdan cesaretlenen Giresunlu Rumlar saflarını belli etmeye başlamışlardı. 8 Mayıs 1919’da içinde Yunan Kızılhaç heyetinin bulunduğu bir Yunan gemisi Giresun limanına demirlemişti. Geminin gelmesinden cesaretlenen Rumlar 11 Mayıs’ta şehirdeki Taşkışla denilen Rum okuluna beyaz renkli Yunan Kızılhaç bayrağı çekmişlerdi. İtilaf devletleri nezdinde yapılan girişimler sonuçsuz kalınca bu kez Rumlar 5 Haziran günü okula mavi-beyaz Yunan bayrağını asmışlardı.³⁸

İzmir’in Yunanlar tarafından işgali bölgesinin psikolojisine derinden sarsmıştı. Aynı akıbete uğramak endişesine kapılan Giresunlu Müslüman halk 17 Mayıs 1919’da Belediye Başkanı Osman Ağa’nın başkanlığında büyük bir miting düzenlenmiş ve İtilaf devletlerine protesto mektupları göndermişti.³⁹

Rum ve Ermeni çetecilik faaliyetleri ve artan asayişsizlik sonucu bölgede yaşayan Müslümanlar örgütlenerek kendilerini savunmak durumunda kalmışlardı. Bölgede yaşanan karışıklığın daha büyük bir boyut almasından endişelenen İstanbul’da Saray ve Hükümet sorunlara çözüm ararken İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı Amiral Galthorpe 21 Nisan 1919 tarihinde hükümete bir rapor sunarak Karadeniz bölgesinde asayiş sorununa en kısa zamanda bir çözüm bulmasını

³³ Özgören, 2017: 143.

³⁴ Paris Barış Konferansı sürecinde bölgede Pontus Devleti kurmaya yönelik yapılan çalışmalar ve bu kapsamda sunulan memorandumlar için bkz. Aydın Özgören, *Osmanlı’nın Son Döneminde Pontus Rumları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.

³⁵ Özel, 1991: 66.

³⁶ Hacıfettahoğlu, 2003: 41.

³⁷ Beyoğlu, 1999: 80.

³⁸ Beyoğlu, 1999: 81.

³⁹ Beyoğlu, 1999: 80.

istenmiştir. Üstü kapalı tehditler içeren rapor karşısında Hükümet bölgedeki asayişsizliği yakından tespit edecek ve bu konuda çözüm bulmaya çalışacak Mustafa Kemal Paşa'yı 30 Nisan 1919'da 9. Ordu Müfettişi olarak tayin etmiştir.⁴⁰ Böylece Milli Mücadele'ye giden sürecin de düşmesine basılmıştır.

2. Bir Denge Unsuru Olarak Osman Ağa

Osman Ağa Giresun'un Hacı Hüseyin mahallesinde 1883 yılında doğmuştur. Babası Feridunzâde Hacı Mehmet Efendi, fındık ticareti ile uğraşan bir tüccar, dedesi Hacı İsmail ise ticaretle uğraşan bir kaptandı. Ailesi Rus limanları ve Karadeniz limanları arasında ticaret yaptığından ekonomik durumları oldukça iyi durumdaydı.⁴¹

Osman Ağa Tercüme-i Hal'inde⁴² kendisi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"1299 (1883) senesinde Giresun'da tüccarlardan Feridun zade Hacı Mehmet Efendi'nin oğluyum. İlköğrenimini Giresun'da tahsil ettim. Kıraata ve mahdud bir miktar da kitabete muktedirim".⁴³

Osman Ağa Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine gönüllü olarak toplanan yüz kişi ile savaşa katılmış ve Çatalca cephesindeki muharebelerde ağır bir şekilde yaralanmış ve bu nedenle sağ bacağından sakat kalmıştır. Daha sonra çıkan Birinci Dünya Savaşı'nda yine topladığı gönüllülerle savaşa katılmıştır. Bu dönemde Artvin ve Batum civarında altı ay kadar savaştıktan sonra tifüs hastalığına yakalanmış ve bu nedenle Giresun'a geri dönmek zorunda kalmıştır.⁴⁴

Türk ordusunun Ruslar karşısında geri çekilmeye başlaması ve ordunun Harşit Irmağına kadar gelmesinden sonra Albay Hacı Hamdi'nin komutasındaki 37. Fırka ile ilişkileri devam etmiştir. Cepheden kaçan firarilerin yakalanıp cepheye gönderilmesini sağlayan Osman Ağa birliklerin zayıflamasını önlerken öte yandan Haziran 1916'da Ruslara casusluk yapan bir Rum casusluk grubunu yakalayıp 37. Fırkaya teslim etmiştir.⁴⁵

Yine bu dönemde gösterdiği yararlılıktan dolayı Gümüş Liyakat Madalyası almıştır. Aynı şekilde Ruslar Trabzon'dan çekilirken Rus ordusunun gerisinde casus faaliyetleri icra etmiş ve Türk ordusunun ileri harekâtında motorlularla Trabzon ve Batum'a cephane ve mühimmat sevkiyatında görev almıştır. Mondros Ateşkes Anlaşmasının imzalanmasından sonra Kuva-yı Milliye Teşkilatı lehine çalışmalara başlamıştır.⁴⁶

Osman Ağa Milli Mücadeleye katılmasını Tercüme-i Hal'inde şu satırlarla ifade etmektedir:

"Mütarekeye müteakip İstanbul Hükümetine zelilane hareketlerine düşmanlarımızın mahfımıza ait teşebbüslerine miskinane mütevaat edilmesine muhitimiz tahammül edemeyerek Trabzon Kongresinin toplanmasına belediye rüesası vasıtasıyla milleti davet ve İzmir'in işgaline müteakip fiilen Kuva-i Milliye Teşkilâtına mübaderet etmekliğim Ferit Paşa Hükümeti tarafından tehcir vesilesiyle tevkifime bais olduğundan dağa çekilerek ikiyüzelli kişilik bir kuvvet teşkil ve milleti teslih ve teşkilatı tevsi eyledim."⁴⁷

1919 yılında Giresun Belediye Başkanı ve Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı olmuştur. 12 Kasım 1920'de Mustafa Kemal Paşayı koruyacak olan on kişilik Yakın Koruma Fedai Mangası'nı kurmuştur. Millî Mücadele döneminde Karadeniz Sahilleri Gönüllü İttifakını oluşturmuştur. Rusya'dan gelen cephanelerin İnebolu ve Amasra üzerinden cephelere sevk edilmesini sağlamıştır. 1921 yılında kurulan 47. Gönüllü Alayı'nın komutanlığına getirilmiştir. Bu Alay Sakarya Zaferinin kazanılmasında, Koçgiri ve Pontus isyanlarının bastırılmasında önemli

⁴⁰ Türkmen, 2010: 139, 140.

⁴¹ Beyoğlu, 1999: 77, 78.

⁴² Özgeçmiş.

⁴³ Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK) Emeklilik Şubesi Arşivi (EŞA); Şahsi Dosyası.

⁴⁴ Aynı yer.

⁴⁵ Beyoğlu, 1999: 78.

⁴⁶ KKK, EŞA, aynı yer.

⁴⁷ Aynı yer.

hizmetleri olmuştur. Yine Büyük Taarruzda Topal Osman Ağa komutasındaki 47. Alay Dede-sivri Tepesi'nin alınmasında büyük yararlılıklar göstermiştir. Topal Osman Ağa 1923 yılında Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in ölümünden sorumlu tutulmuş, onu teslim almaya gelen kuvvetlere direnince öldürülmüştür.⁴⁸

Topal Osman Ağa'nın Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası yanında 1925 tarihinde kendisine Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir.⁴⁹

Osman Ağa Pontus Meselesi veya Giresun Rumları denildiğinde ilk akla gelen aktörlerden biridir. Kendisi hakkında birçok taraflı veya tarafsız yorumlar yapılmasına ve birçok akademik çalışmaya konu olmasına rağmen halen daha tartışmalı bir kişi olduğu muhakkaktır. Ancak Fransız Konsolosluk raporlarından anlaşılacağı gibi Osman Ağa'nın o dönemde bölgede bir denge unsuru olduğu muhakkaktır. Osman Ağa ismi sadece bölgedeki yabancı misyonların yazışmalarına konu olmamış, o dönemde yayınlanan Batı basınında da kendisi için birçok haber çıkmıştır. 7 Temmuz 1921 tarihli *Le Temps* Gazetesi,⁵⁰ 9 Eylül 1920⁵¹ ve 15 Haziran 1922⁵² tarihli *La Croix* Gazetesi, 30 Mart 1922 tarihli *The New York Times* Gazetesinde⁵³ çıkan Osman Ağa ile ilgili haberler buna örnek gösterilebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde Osman Ağa'nın bölgedeki ağırlığının ne olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

3. Collaro'nun Raporlarında İzmir'in İşgali Öncesi Giresun

Paris'te devam eden ve Osmanlı Devleti'nin de kaderini belirleyecek olan Sulh Konferansı'nda bölge ile ilgili Pontus Rumlarının ve Ermenilerin propaganda faaliyetlerinin artması, bölgede başlayan İtilaf devletlerinin faaliyetleri ve bölge Rumlarının tutumları karşısında artan gerilim Giresun'da durumu ciddi bir hale getirmişti. Collaro'nun 7 Mayıs 1919 tarihli raporu Yunan Kızılhaç Heyeti'nin Giresun'u ziyareti ile ilgilidir. Rapora göre 6 Mayıs 1919'da Yunan Kızılhaç mensuplarının bulunduğu bir grup Yunan bayraklı *Janina* vapuru ile İstanbul'dan Giresun'a gelmişlerdi. Gemide İstanbul Yunan Kızılhaç Başkanı Doktor Albay Antippa ve Yunanistan Sosyal Yardımlar Başkanı Petmezas, doktorlar, hemşireler ve yardımsever gönüllü kadınlar bulunuyordu. Gemide ayrıca onlara Samsun'dan Trabzon'a kadar eşlik edecek olan Metropolit Germanos da⁵⁴ bulunmaktadır. Gemiden inenleri Bulancak'tan gelen Lavrantios karşılamış ve kiliseye geçmişlerdir. Heyet ilk olarak bölgenin ileri gelenlerinden bir Rum'un evinde öğle yemeği yedikten sonra Rum yetimhanesini ve hastanesini gezip resmi açılışını yapmışlardır. Açılışa kalabalık bir topluluk da katılmıştır. Açılışa beraber binanın önüne Yunan bayrağı ve Yunan Kızılhaç bayrağı çekilmiştir. Collaro'ya göre topluluğun sevinci tarif edilemezdi. Askeri Doktor Antippa burada konuşma yapmıştır. Törenden sonra kalabalık hatibi alkışlayarak "Yaşa Yunanistan, Yaşa Venizelos!" diye tezahüratta bulunmuştur. Collaro, bu törende hiçbir olay yaşanmadığını yazmaktadır. Heyet şehri gezdikten sonra vapurla Trabzon'a hareket etmiştir. Söz konusu heyet hastanenin bakımını üzerine alıp birkaç hemşire göndereceği sözünü vermiştir. Ayrıca yetimhane için yeterince para, giysi ve ihtiyaç malzemesi bırakmıştır. Collaro, bu heyeti ziyaret ettiğini ve daha önce de tanıdığı Germanos ile uzun bir görüşme yaptığını belirtmektedir. Heyet yolculuğu boyunca Sinop ve Samsun'a uğramış ve buralarda Kızılhaç'ın hastanelerini hizmete açmıştır.⁵⁵

Collaro'nun raporlarında o dönemde ağırlığını gittikçe daha çok hissettiren Topal Osman Ağa'ya geniş yer vermektedir. Collaro 8 Mayıs 1919 tarihli raporunda bölgede etkin olan Topal

⁴⁸ Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri, 2010: 528,529.

⁴⁹ KKK, EŞA, aynı yer.

⁵⁰ *Le Temps*, 7 Temmuz 1921, No: 21888.

⁵¹ *La Croix*, 9 Eylül 1920, No : 11493.

⁵² *La Croix*, 15 Haziran 1922, No : 12038.

⁵³ *The New York Times*, 30 Mart 1922.

⁵⁴ 1908-1923 yılları arasında Amasya Metropolitliği yapmıştır. Germanos Pontus Meselesinde etkin rol alan aktörlerden birisidir.

⁵⁵ CADN, 71/3, 7 Mayıs 1919.

Osman Ağa'nın tutuklanmasıyla ilgili gelişmelerden bahsetmektedir. Rapora göre İstanbul'da bulunan Askeri Yüksek Mahkeme Giresun kaymakamlığına acil kodlu şifreli bir telgraf göndermiştir. Telgrafta bölgedeki Ermenilere karşı faaliyetlerden ve Birinci Dünya Savaşı'nda Rumların göç ettirilmesinden sorumlu tutulan Feridinoğlu Osman Ağa'nın ve o dönemde Giresun Belediye Başkanı olan Sarı Mahmud Zade Hasan Efendi'nin tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesi emredilmektedir. Raporla Osman Ağa'nın bu şifreyi önceden haber aldığı ve o gün Osman Ağa'nın belediyeye gelmediği ve akşamleyin silahlı adamlarının koruduğu Keşap'a gittiği yazılmaktadır. Onu tutuklamaya gelen jandarmalar belediyede onu bulamayınca elleri boş geri dönmüşlerdir. Hasan Efendi ise tutuklanmasına rağmen hasta olduğu bahanesiyle hemen serbest bırakılmıştır. Benzer şekilde Askeri Yüksek Mahkeme tarafından İstanbul'a çağrılan Trabzon Jandarma Komutanı Kazım Bey ve Ordu Belediye Başkanı Yusuf Efendi buldukları yeri terk ederek 200 silahlı adamın hazır beklediği Keşap'a, Osman Ağa'nın yanına gitmişlerdir. Collaro'ya göre Keşap'ın dağlık bir kesimine konuşlanmış olan bu kişilerden korkan o bölgenin Rum halkı oradan kaçarak Giresun'a sığınmışlardır. Osman Ağa etrafa haber salmış ve “*isterlerse gelip tutuklasınlar. Bir gece gelip Giresun'u kana boğarım*” tehdidinde bulunmuştur. Collaro'ya göre bu durum karşısında yöneticiler hiçbir önlem almamaktadır. Collaro raporunda Hükümetin “Hürriyetçi” olmasına rağmen “İttihatçı” tanınan kaymakam, jandarma komutanı, polis müdürü gibi memurların hala daha aktif görev yapmalarını anlayamadığını ifade etmektedir.⁵⁶

4. İzmir'in İşgali Sonrasında Giresun

İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi Giresun'da büyük bir heyecan oluşturduğu muhakkaktır. İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesinden sonra Collaro'nun 19 Mayıs 1919 tarihli raporu bölgedeki durumu açıkça ortaya koymaktadır. Rapora göre işgal haberi bölgedeki eski İttihatçıları harekete geçirmişti. Müslüman halkı uyanık tutmak, bölgedeki temsilcilere ve azınlıklara gözdağı vermek amacıyla İttihatçıların organizesi ile bazı gösteriler organize edilmeye başlanmıştı. Bunun en iyi örneği Giresun'da görülmektedir. İzmir'den gelen işgal haberi üzerine, 17 Mayıs 1919'da Giresun'da bir miting düzenlenmişti. Tellal, mitingin şehrin meydanında yapılacağı haberini vermesiyle herkes dükkânını kapatarak toplanılacak alana hareket etmişti. Önde gelen İttihatçılardan Eşref Bey mitinge gelen Müslümanlara ateşli bir konuşma yapmıştı. Orada bulunanlar ölmeye hazır olduklarını ve vatanın bir parçasını dahi Yunanlılara vermeyeceklerini ifade ediyorlardı. Milliyetçi duygular kabardıkça, söylemler ve sloganlar daha da sertleşmişti. Topluluk bir ara İzmir'de dalgalanan mavi Yunan bayrağının Türk kanlarıyla kırmızıya boyanacağını haykırmaya başlamıştı. Miting sonrası Sultan'a, Veziriazama ve diğer cemiyetlere ve aynı zamanda Wilson'a (le dispenseur de la justice.../adaleti tevzi eden Mr. Wilson Hazretleri'ne) birer telgraf gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Collaro'ya göre miting, Hristiyanların hiçbir tepki göstermemesi üzerine sakin geçmişti.⁵⁷

Raporlara göre o günlerde Giresun'da milis kuvvetlerin teşkil edilmesiyle meşgul olan Osman Ağa kalabalık bir grupla dağlara çekilmişti. Geceleri gelip Eşref Bey'le görüşmekteydi. Collaro'ya göre jandarma komutanı ve tüm memurlar bu fanatik grubun üyelerindendi. Collaro bu durumun Trabzon'daki Fransız Yüksek Komiserliği Trabzon Temsilcisi'ne ve Yunan Hükümeti'ne bildirilmesi gerektiğini, aksi takdirde bölgede yaşayan Rumların ve Ermenilerin burayı terk edeceklerini belirtmektedir.⁵⁸

Collaro raporunda İzmir'in işgali sonrası Osman Ağa'nın tutumundan şöyle bahsetmektedir:

“Yunan bayrağı çekilmiş Dafne vapuru terhis edilmiş askerleri Giresun'a getirmek için limana demirlemişti. Osman Ağa geminin kaptanını gemiden aldırıp yanına getirtmiştir. İzmir'in işgal edil-

⁵⁶ CADN, 71/4, 8 Mayıs 1919.

⁵⁷ CADN, 71/5, 19 Mayıs 1919.

⁵⁸ CADN, 71, 19 Mayıs 1919.

mesinden ve Yunanların orada Müslümanlara yaptıkları zulümlerden dolayı kaptana ağır hakaretler etmiş ve ona tekme atarak yanından kovmuştur. Osman Ağa kayıklarına emrederek onu gemiye götürmesini ve bu hizmet karşılığı ondan 20 lira almasını emretmiştir.”

Collaro, söz konusu raporda Osman Ağa'nın faaliyetlerini anlatmaya devam etmiştir. Buna göre 23 Haziran'da İtalyan kruvazörü *Etara* Giresun limanına yanaşmıştır. Osman Ağa geminin İngilizlere ait olduğunu düşünerek onları karaya asker çıkarmaması için 200 kişilik çetesine tam teknil sahilde mevzilenme emrini vermiştir. Osman Ağa gelen geminin İtalyan gemisi olduğunu fark edince askerlerin karaya çıkmasına ve şehri gezmesine izin vermiştir. Aynı raporda İzmir'in işgalinden sonra Osman Ağa'nın Giresun'daki Rumları pasif hale getirmek için birtakım girişimlerde bulunduğunu anlamaktayız. Buna göre 25 Haziran'da Osman Ağa Rum tüccarların depolarında ve mağazalarında bulunan şarap ve alkolü içkilerin tamamına el koymuştur. 28 Haziran'da Giresun Belediyesi ana caddeleri genişletmek bahanesiyle dükkânları yıkmaya başlamıştı. Bu nedenle Rumlara ait yirmiye yakın dükkân yıkılmıştır. O günlerde İstanbul'dan Batum'a gitmekte olan Yunan *Filiya* motorlusu su ve yakıt ihtiyacını karşılamak için Giresun'a uğradığında Osman Ağa'nın adamları tarafından motorluya el konulmuştur. Osman Ağa Yunanistan ile savaş halinde olduklarını bu yüzden motorluya el koyma hakları olduğunu söylemiştir. Telgraf irtibatı kesik olduğundan kaptan durumu İstanbul'da Yüksek Komiserliğe bildirememiştir. Collaro raporunda İstanbul ile telgraf bağlantısının kesik olduğunu Fransızca ve Türkçe postaların sansürlendiğini, Ermenice ve Yunanca postalara ise el konulduğunu belirtmektedir.⁵⁹

5. Collaro ve Giresun Rum Cemaati

Collaro'nun kaleme aldığı raporlardan kendisinin bölgedeki Rum cemaatinin iç işlerine karıştığını ve bazı durumlarda da taraf olduğu anlaşılmaktadır. 27 Nisan 1919 tarihinde kaleme aldığı rapor Giresun Rum Cemaatinin ve Rum din adamlarının aralarında yaşanan husumetle ilgilidir. Collaro, Giresun Rum cemaatiyle Giresun Metropolit Lavrantios⁶⁰ arasında bir süredir var olan gerginliğin Niksar Metropolit Polycarpos'un araya girmesiyle yavaş yavaş giderilmeye çalışıldığından bahsetmektedir. Buna göre Patrikhane bu sorunu tamamen çözene kadar Lavrantios Giresun Rum cemaatinin sivil işlerine karışmayacaktı. Collaro Patrikhanenin bu kararı üzerine Lavrantios'un Bulancak'ta kendi kabuğuna çekildiğini ifade etmektedir. Bu sorun yeni patriğin seçilmesinden sonra yeniden ele alınacaktı.⁶¹

Raporlardan 1919 yılının Haziran ayında Collaro'nun *Anadolu* vapuru ile komşu şehirlere seyahat yaptığı belirtilmektedir. Collaro bu seyahat kapsamında Ordu'ya geldiğinde Ordu Metropolit Polucarbe ile görüşmüştü. Görüşme esnasında Metropolit bölgesinde Türklerin silahlandığından ve Rumlara karşı saldırıların arttığından bahsederek tek çarenin zaman kaybetmeden İtilaf devletleri güçlerinin bölgeye çıkarma yapması olduğunu söylemiştir. Collaro seyahatinin devamında Samsun'a varmıştır. Şehirde Laz çetelerinin saldırılar düzenlediğinden ve bölgedeki Hristiyanların panik içerisinde olduğundan bahsetmektedir. Collaro burada Metropolit Germanos ile görüşmüştür. Germanos, Collaro'ya aynı meselelerden bahsetmiş ve ona 30 Nisan ve 18 Mayıs tarihli Patrikhaneye gönderdiği iki raporu vermiştir.⁶² Collaro bu seyahatini muhtemelen Paris Sulh Konferansı'nda bölge ile ilgili taleplerin yerinde incelenmesi ve Fransız Dışişlerini bu kapsamda bilgilendirme için yapmıştır.

Collaro, Haziran ayının sonlarına doğru Metropolit Lavrantios ile görüşmek üzere Metropolitin yanına gitmiştir. Lavrantios son olaylardan sonra Collaro'nun kendi düşmanlarının yanında

⁵⁹ CADN, 71/48, 30 Haziran 1919.

⁶⁰ Trabzon Vilayetin'deki diğer din adamlarının aksine Gümüşhane Metropolit Lavrentios görünüşte Pontus İsyanı'na destek vermemiş, aksine Osmanlı Devleti ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Bu hareketiyle Rum cemaati ileri gelenlerinin öfkesini üzerine çekmiş hatta kilisede silahlı saldırıya bile uğramıştır. Ancak Pontus İsyanı'na destek vermek iddiasıyla Amasya İstiklal Mahkemesi tarafından giyabında idam cezasına çarptırılmıştır. (Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1921).

⁶¹ CADN, 71/1, 27 Nisan 1919

⁶² CADN, 71/9, 6 Haziran 1919.

yer aldığını düşündüğü için Collaro'ya tepki göstererek onu eleştirmiştir. Nitekim Lavrantios, Giresun'daki muhalifleri hakkında ağır bir yazı kaleme almış ve yazı Trabzon'da çıkan "Anadolu Feneri" isimli gazetede yayımlanmıştır. Collaro, gazetenin yazı işleri sorumlusu Serrasi'ye bir mektup göndererek metropoliten yazısı hakkında kendisini uarmıştı. Bu yazıda Collaro, Lavrantios ile ilgili suçlayıcı ifadeler kullanmıştı. Collaro mektubunda Sarı Mahmudzade Hasan Efendi'ye iyi hal kâğıdı vermesi ve Yunan Kızılhaçı'nın önünde dalgalanan Yunan bayrağını indirmesinde rol oynadığını iddia etmişti. "Anadolu Feneri" gazetesi yazı işleri sorumlusu Serrasi kendisine gönderilen bu yazıyı metropolite göndermişti. Collaro metropoliti ziyaretinde bu yazı gündeme gelmiş ve Collaro kendisinin Giresun Rum cemaatine karşı tarafsız olduğunu ve bu tür kampaşmalara kendisinin karışmadığını, sadece gelişmeleri gerekli yerlere olduğu gibi rapor etmekle görevli olduğunu söylemiştir. Metropolit, Collaro'ya eski dost olduklarından ve kendisinin bu olaylarda suçu olmadığından bahsetmiştir.⁶³

Giresun Rum Cemaati ileri gelenleri ile Metropolit Lavrantios arasındaki gerginlik Temmuz ayındaki konsolosluk raporlarına yansımıştı. Raporla 30 Temmuz'da metropolit ile Rum cemaatinden birtakım kişiler arasında çıkan sorunları incelemek üzere Patrikhane tarafından Giresun'a Ekzark Joachim Sigala'nın gönderildiği belirtilmektedir. Joachim Metropolite Giresun'dan ayrılarak Gümüşhane'ye dönmesini söylemiştir. Lavrantios, Joachim'e Giresun Rum cemaatinin kendisine 500 Türk lirası borcu olduğunu ve bunu almadan hiçbir yere gitmeyeceğini söylemiştir. Lavrantios taraftarlarınca ikna edilen Osman Ağa Joachim'e haber göndererek metropolitenden endişelenmemesi gerektiğini ve onun Kaza için önemli biri olduğunu söylemiştir.⁶⁴

Bu dönemde Collaro'nun yazıları Giresun Rum Cemaati içerisinde yaşanan olaylara da ışık tutmaktadır. Bunlardan biri de 14-15 Ağustos gecesi yaşanan bir olaydır. 13 Ağustos'ta Lavrantios Patrikhane'ye telgraf göndererek "*Kilisesinin emrine uyarak Giresun'dan ayrılıyorum*" demiş ve Ordu'ya gitmiştir. Joachim o dönemde Giresun'un önde gelen kişilerinden Jourdain Surmelis'in evinde ikamet etmekteydi. 14-15 Ağustos gecesi Surmelis'in evi birtakım kişilerce basılmış ve Surmelis bu adamlar tarafından soyulmuş ve tehdit edilmiştir. Ayrıca o gece söz konusu kişiler Joachim'e yarın gelecek olan Rus vapuruyla şehri terk etmesini ve bunun sebebinin kimseye açıklamamasını tembih ederek onu ölümle tehdit etmişlerdir. Sabahleyin Joachim Rus vapuruyla şehri terk edip Samsun'a sığınmıştır. Osman Ağa bu olay üzerine Surmelis'i koruması altına almış ve ciddi bir soruşturma yaparak suçluları bulmuştur. Suçlular bu olayı Bulancaklı ve Metropolit Lavrantios'un en ateşli destekçisi olan Aleo Kuyumcuoğlu'nun (Alexandre Khyssohoos) isteği üzerine yaptıklarını itiraf etmişlerdir. 15 Ağustos'ta Lavrantios kendi yeri olan Bulancak'a geri dönmüştür. Metropolit'in 16 arkadaşı Patrikhane'ye telgraf çekerek metropolit sorununun halledildiğini, Joachim'in buradan ayrıldığını ve Lavrantios'un bir an önce geri dönmesini talep ettiklerini ifade etmişlerdir.⁶⁵

İlerleyen zamanlarda Metropolit, Trabzon'da çıkan Rum gazetesi *Anadolu Feneri*'nde Giresun Rum cemaati ileri gelenlerinden Neofitos'a, Mavrides'e ve özellikle Joachim'e şiddetli eleştiriler içeren bir makale yazmıştır. Collaro'ya göre Rum cemaati içerisinde fitneyi sokan bu adam Osman Ağa'dan korktuğu için onun en iyi adamı olmak için çalışmaktadır.⁶⁶

6. Giresun'da Artan Güvenlik Sorunu ve Rumlar

Collaro, 17 Temmuz'da kaleme aldığı raporunda İngiliz subayların Giresun'a gelişi ile ilgili ayrıntıları vermektedir. Raporla İngiliz savaş gemisi *Gardenia*'nın Giresun limanına demirlediği, gemide bulunan Yüzbaşı Crawford⁶⁷ ve Smith'in karaya çıkarak Metropoliti ziyaret ettiği belirtilmektedir. Heyet Kazadaki Rum cemaatinin sıkıntılarını dinlemek için Neofitos'un evini

⁶³ CADN, 71/11, 29 Haziran 1919.

⁶⁴ CADN, 71/17, 7 Ağustos 1919.

⁶⁵ CADN, 71/19, 17 Ağustos 1919.

⁶⁶ CADN, 71/29, 18 Kasım 1919.

⁶⁷ İngiliz Kontrol Subayı.

ziyaret etmiştir. Bu görüşmeye Ordu'dan dönmekte olan vali de dahil olmuş ve bölge ile ilgili uzun bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki Rum halkı İngiliz yetkililerinin bölgeye ziyaretlerinden çok şey umuyorlardı. Bu yüzden son zamanlarda artan cinayet ve soygun olaylarına karşı alınacak tedbirlerin ne olacağını merakla bekliyorlardı. Collaro'ya göre Rumlar umdukları desteği görmemişlerdir. Görüşmelerde Müslüman köylerine Müslüman köy koruyucuları ve Hristiyan köylerine de Hristiyan köy koruyucuları yerleştirilerek onlara silah dağıtma kararı alınmıştır. Bu sonuç Rumlarda hayal kırıklığı yaratmıştı. *Gardenia* bir gün sonra Trabzon'a gitmek üzere hareket etmiştir.⁶⁸

Temmuz ayında kaleme alınan ve konsolosluk belgeleri arasında bulunan belgelerden biri de Giresun'da Rumların iktisadi alanda yaşadıklarını iddia ettikleri zorluklarla ilgilidir. Raporunda Hristiyanların ekonomik olarak köşeye sıkıştırılması için yapılan faaliyetlerden bahsedilmektedir. Giresun'da Ağustos ayının başlarında fındık toplama sezonu başlayacaktı. Fındık bahçelerinin çoğu Rumlara aitti. Türkler buralarda genellikle yarıcı olarak çalışmaktaydı. Collaro'ya göre 1915 yılına kadar Rumlara yarıcı olarak çalışan Türkler arasında ürünü paylaşma noktasında bir sorun yaşanmamıştı. Ancak 1915 sonrasında yarıcıların topladıkları ürünleri Rum arazi sahiplerine vermemeye başladıkları görülmüştür. Rumlar, Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonra ürün paylaşım işinin eskiden olduğu gibi bir düzene kavuşacağını umuyorlardı. Büyük toprak sahibi Rumların fındıklarını toplayan köylerdeki Müslümanlar topladıkları ürünün toprak sahibine düşen kısmını o yıl vermeme kararı almışlardı. Collaro'ya göre bölgedeki İttihatçıların kışkırtması sonucu bu karar alınmıştı. Bölgede yaşanan güvenlik zafiyetinden dolayı toprak sahipleri arazilerine gidip bu soruna el koyamamaktaydılar. Bu durum İngiliz ve Fransız sermayesinin de bulunduğu Osmanlı Bankasına borcu olan zengin Rumların borçlarını ödeyemeyecekleri anlamına geliyordu. Collaro bu durum için acilen tedbir alınması gerektiğinden bahisle aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur:

1. Pertev Efendinin görevden alınıp Gümrük Müdürü Sıddık Bey (Hürriyet ve İtilaf taraftarı) gibi iyi niyetli ve İttihatçı olmayan birinin göreve getirilmesi,
2. Bölgedeki jandarma birliklerinin güçlendirilmesi,
3. Giresun'a vali ile İngiliz, Fransız ve Amerikalı temsilcilerin gelip bölgedeki köylerde muhtar, imam ve köy ihtiyar meclisi üyeleriyle görüşüp onlara sert tedbirler alınması noktasında telkinlerde bulunması.”

Collaro'ya göre bu saydıkları Giresun'da Rum azınlığın haklarının korunması için gerekli şeylerdi.⁶⁹

Bu ay içerisinde Osmanlı Bankası müfettişi Mösyö Maurel'in Trabzon konsolosu Lepissier'e yazdığı mektup yukarıda bahsedilen durumu destekler niteliktedir. Maurel, Lepissier'e yazdığı mektupta Giresun'da güven sorunu olduğundan Rumlara kredi verilemediğinden bahsetmektedir. Yani Rumlar arazilerini yarıcılığa vermekte ancak güvenlik olmadığından yarıcılardan kendi paylarına düşen hakkı alamamaktadır. Bu nedenle bankalar toprak sahiplerine kredi vermemektedir. Lepissier, İstanbul'da Fransız Yüksek Komiseri Albert Defrance'a yazdığı raporlarda Müslümanlarla Hristiyanlar arasında düşmanlığın artmasına neden olan Giresun kaymakamı Pertev Efendi için birçok şikâyette bulunmuştur. Lepissier Pertev Efendi'nin görevden alınması için bizzat uğraşacağını ve görevlerini yerine getiren bir kaymakamın tayin olmasına çaba göstereceğini yazmıştır.⁷⁰

Yabancı temsilcilerin hedefinde olan Pertev Efendi, 19 Temmuz 1919'da *Energhia* vapuruyla Giresun'a gelen Rum göçmenlerin şehre girmelerine izin vermemişti. Tirebolu, Espiye ve Bulancak'daki eski yerlerine gitmek isteyen göçmenler Ordu'ya gitmek zorunda kalmıştı.⁷¹

⁶⁸ CADN, 71/14, 19 Temmuz 1919.

⁶⁹ CADN, 71/15, 25 Temmuz 1919.

⁷⁰ CADN, 77, Temmuz 1919.

⁷¹ CADN, 71/15, 25 Temmuz 1919.

7. Osman Ağa ve Collaro

Collaro'nun gelişmeleri ilgili yerlere rapor etmesi ve Milli Teşkilât aleyhine faaliyetlerde bulunması sonucunda hedef haline gelmeye başlamıştı. Muhtemelen Giresun'daki Milliciler onu küçük düşürmek için onun aleyhinde propaganda faaliyetlerine başlamışlardı. Bu kapsamda 2 Haziran 1919 tarihinde "Karadeniz" gazetesinde Collaro hakkında bir yazı çıkmıştı. Gazetede Collaro'nun Rum asıllı olduğu, Türkler aleyhinde çalıştığı ve bundan dolayı bölgedeki Müslüman halkın kendisini Türk düşmanı olarak tanıdığı yazılmaktaydı. Yazıda, Collaro'nun o tarihten sonra Giresun'da bulunmasından dolayı halkın endişe duyduğu belirtilmekteydi. Gazetede ayrıca Fransız medeniyetine ve devletine saygı duyulduğu ve Türk düşmanı olan Collaro'nun yerine başka birinin görevlendirilmesi gerektiği ifade edilmekteydi.⁷²

Collaro, bu haber üzerine Lepissier'e gönderdiği 14 Haziran tarihli raporunda bu konuda hiçbir değerlendirme yapmak istemediğini, lakin otuz yıl boyunca kaldığı Giresun'da şehirdeki bütün gruplarla, özellikle Müslümanlarla iyi geçindiğini, Osmanlı hükümetinin bu yüzden kendisini bu konuda tebrik etmesinin bunun en güzel kanıtı olduğunu yazmaktadır.⁷³

Collaro, 27 Haziran tarihli raporunda dağlara çekilmiş olan Osman Ağa'yı dağdan indirmek için yapılan ikna çalışmalarından bahsetmektedir. Raporun başında Collaro, dağlarda kendisine yer tutmuş olan Osman Ağa'nın buradan inmesi için yapılan girişimlerin işe yaramadığını yazmaktadır. Collaro, Osman Ağa'nın şehirde bulunan İngiliz Müfettiş Hatchison'a⁷⁴ mevcut Türk yöneticilerine güvenmediğini ve eğer kendisi üzerine gelirlerse çetesiyle birlikte kanlı olaylara imza atacağı tehdidinde bulunduğunu kaydetmektedir. Collaro, Osman Ağa'nın ikna edilmesi için birkaç yöntemden bahsetmektedir. Bunlardan biri Hatchison'un tercümanını, Osman Ağa'nın kardeşi ve birkaç gençle birlikte Giresun kazasına yakın dağların eteklerinde bulunan bir evde oturan Osman Ağa'ya gönderme düşüncesidir. Bahsedilen kişiler Osman Ağa'nın yanına gitmişlerse de Osman Ağa yapılan telkinlere kulak asmamıştır. Osman Ağa, yanına gelenlere Hatchison'a daha önce gönderdiği mektupta söyleyeceklerini söylediğini ifade ederek olayların seyrinin nasıl olacağını takip edeceğini bildirmiştir. Collaro, Osman Ağa'nın bu ret cevabında Metropolit Lavrantios'un etkisinin olduğunu yazmaktadır. Nitekim Lavrantios kazadaki düşmanlarına karşı tek dayanağı olan Osman Ağa'yı kaybetmek istemiyordu. Collaro'ya göre Osman Ağa durumundan hiç memnun değildi. Ancak kişisel düşmanlarından korktuğu için dağlarda kendisini daha güvende hissediyordu. Collaro, Osman Ağa'nın teslim alınması ile ilgili ikinci planın devreye sokulması için valiye yapmaktan bir genel af çıkarmasını ve böylece Osman Ağa'nın Rum köylerini koruması ve düzeni sağlaması koşuluyla serbest bırakılmasını önermiştir.⁷⁵

Collaro, 30 Haziran tarihli raporunda Osman Ağa'nın Karahisar'da yaptığı faaliyetlerinden bahsetmektedir. Collaro raporunda Karahisar'dan gelen yolculardan aldığı haberlere göre Osman Ağa Karahisar'da bulunan Hristiyan köylere girip burada çete faaliyetleri yapmaktadır. Raporda Osman Ağa'nın Karahisar'ın merkezine girip orada bulunan Hristiyan halkın meydana toplanması için çağrı yapmıştır. Osman Ağa toplanan yaklaşık 60 kişiye ülke savunması için en az 300 Türk lirası vergi ödemek zorunda olduklarını söylemiştir. Hristiyanlar bunun üzerine hoşnutsuzluklarını dile getirmeye çalışmalarını üzerine Osman Ağa hepsini hapse atmıştır. Bunun üzerine Gümüşhane Metropoliti Gervasios, Osman Ağa'yı bulup olaya müdahale etmek istedi ise de bu sefer Osman Ağa metropoliti 500 altın lira ödemek zorunda bırakmıştır. Col-

⁷² Karadeniz, 2 Haziran 1919, No: 12; CADN, 71/69.

⁷³ CADN, 71/10, 14 Haziran 1919.

⁷⁴ Mütareke hükümlerini tatbik için Trabzon'da görev yapan İngiliz subayı.

⁷⁵ CADN, 71, 27 Haziran 1919.

laro'ya göre Osman Ağa iki gün boyunca Karahisar'da Hristiyanlardan 16 bin altın lira toplanmıştır. Metropolit altın lirası olmadığı için 2 bin kâğıt para vermiştir. Parasını tamamlayan kişiler ise çek vermek zorunda kalmışlardır.⁷⁶

1919 yılının Temmuz ayı içerisinde yazılan raporlara, ileride daha sıklıkla bahsedileceği gibi, Osman Ağa ile Collaro arasında yaşanan ve yavaş yavaş su yüzüne çıkan gerginlik damgasını vurmuştur. Osman Ağa faaliyetlerini ilgili makamlara rapor ettiğini düşündüğü ve milli teşkilatlanmaya engel olarak gördüğü Collaro'ya karşı en küçük fırsatı kaçırmamaya çalışmaktaydı. Bunlardan biri Osman Ağa'nın Collaro'yu gözden düşürerek onu hedef haline getirecek propaganda faaliyetine girmesidir. Osman Ağa, Collaro'yu oğlu üzerinden vurmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Osman Ağa, Collaro'nun oğlunun Rus Deniz Kuvvetlerinde bir subay olduğunu, oğlunun Birinci Dünya Savaşında Giresun bombalanırken şehri bombalayan bir savaş gemisinin içerisinde bulunduğunu, özellikle kendi evinin bombardımana maruz kaldığını ve o süreçte Collaro'nun şehirle ilgili bilgileri oğlu vasıtasıyla Ruslara ileterek onlara bir nevi rehberlik yaptığını iddia etmiştir. Osman Ağa ayrıca Collaro'nun İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiserliği'ne istihbarat topladığını ve Türk ve Rumların işlerine müdahil olduğunu söylemekteydi. Raporla Osman Ağa'nın bir gün Giresun'daki Fransız konsolosluk binasına gelerek sesini yükselttiği, üzerinde Rus bombardıman izleri duran evini göstererek Collaro'yu ve oğlunu tehdit ettiği ve bir daha buralarda kalmaya cesaret edemeyeceklerini söylediği belirtilmektedir.⁷⁷

Raporlarda 1919 yılının son aylarında Osman Ağa ile Collaro arasındaki anlaşmazlığın daha da derinleştiğini görmekteyiz. Bu anlaşmazlığı körükleyen olaylardan bir tanesi *Paquet* Şirketi aracılığı ile ticaret yapan Osman Ağa'nın kardeşi Hacı Hasan Efendi'nin gemiye yükleyeceği malı geç beyan etmesi sonucu 250 çuval yükün gemiye alınmaması ile ilgilidir. Yine aynı güzergâhta taşımacılık yapan *Circasie* gemisinin dolu olması sebebiyle Hacı Hasan Efendi'nin malları elinde kalmıştır. Osman Ağa bu duruma sinirlenmiş ve bu meseleyi kendisine yapılmış bir hareket olarak görmüştür. Osman Ağa limanda Collaro'nun yanına giderek ona "*Hristiyanların 2 bin çuvalı için yer var da Müslümanın 2 yüz çuvalı için mi yer yok. Paquet vapuru yakında gelecek o zaman görüşürüz*" diyerek Collaro'yu tehdit etmiştir. Collaro "*şu an söylediğiniz olayla ilgili bir şey yapmıyorum. Çünkü bu sözleri sinir üzerine söylediniz*" diyerek onu sakinleştirmeye çalıştıysa da Osman Ağa bu cümleden ikna olmayarak "*peki bakalum !*" deyip oradan ayrılmıştır. Collaro bunu Trabzon'a rapor ederken Osman Ağa'nın kardeşinin mantıklı düşünebilen biri olduğunu ve vapurda yer olmadığı için malların gemiye alınmadığını anlayışla karşıladığını fakat Osman Ağa'nın ne yapacağı belli olmayan bir kişi olduğunu kaydetmektedir.⁷⁸

8. Bölgeye Gelen İtilaf Devletlerinin Subaylarının Faaliyetleri

Collaro'nun raporlarında Ağustos ayına gelindiğinde Giresun'da politik bir değişimin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Nitekim o günlerde İttihatçı bir grubun önce Giresun'a sonra Vona'ya (Perşembe) geldiği ve burada bulunanlara Hristiyanlara karşı boykot çağrısı yaparak ticarethanelerinin ellerinden alınması için propaganda yapıldığı iddia edilmektedir.⁷⁹

İtilaf devletleri bölgedeki hareketliliği hissetmiş olacak ki, bu hareketliliği yerinde tespit etmek için buraya temsilciler göndermeye başlamıştı. Bu kapsamda 18 Ağustos 1919 tarihinde, içerisinde Deniz Teğmen Slayd'ın olduğu İngiliz gemisi *Gardenia* Giresun'a demirlemişti. Slayd'ın durumu yerinde görmek ve mevcut durumu Hristiyanlar lehine iyileştirmek amacıyla Giresun'a geldiği anlaşılmaktadır. *Gardenia* gemisinin demirlemesinin ardından Pertev Efendi, Osman Ağa ve Eşref Bey kendisini selamlamak için kayıklarla gemiye gelmişlerdir. Collaro'nun yazdıklarına göre Slayd onu karşılamaya gelenlere soğuk davranarak şunları söylemiştir:

⁷⁶ CADN, 71/48, 30 Haziran 1919.

⁷⁷ CADN, 71, 25 Temmuz 1919.

⁷⁸ CADN, 71/28, 7 Kasım 1919.

⁷⁹ CADN, 76, 19 Ağustos 1919.

“uzun süreden beri Türklerin ne kadar kaba saba adam olduklarını biliyorum. Sizin yanınızda duran komutanın kontrol ettiği vilayet gambotu⁸⁰ bizim gelişimizi selamlamak için niçin bayraklarını indirmedir? İşte kaba olduğunuza yeni kanıt. Şimdi gidin, ben sabah vilayet konağına geleceğim”.

Slayd'ın bu çıkışı karşılamaya gelenlerde şok etkisi yarattı ve hiçbir şey söyleyemeden kayıkla karaya geri döndüler. Slayd ve *Gardenia* gemisinin kaptanı daha sonra Rum cemaatinin ileri gelenlerinden Neofitos'u ziyarete gitmiştir. Burada iki saat görüştüktan sonra gemiye geri dönmüşlerdir. 19 Ağustos sabahı Slayd tercümanı ile vilayet konağına gelmiştir. Burada Pertev Efendi ile yaptığı ciddi bir toplantıdan sonra Osman Ağa'yı yanına çağırılmış ve ona Kazanın güvenliğinin temininden kendisinin sorumlu olduğunu, herhangi bir olayda onu sorumlu tutacağını söylemiştir. Slayd daha sonra Kazada bulunan Hristiyanların fındıkla ilgili sorunlarını dinlemek üzere bir sonraki gün toplantı yapmaya karar vermiştir. Slayd daha sonra hapishanedeki mahkûmları ziyaret etmiştir. Slayd burada bulunan Rum Haçika çetesi mensuplarıyla görüşmüş ve görevlilere bu mahkûmlara iyi davranılması yönünde telkinde bulunmuştur. Sonunda İngiliz teğmen kaymakamdan Kazada bulunan topların ateşleme mekanizmalarının (culasse) toplatılarak gemiye taşınmasını istemiştir. 19 Ağustos akşamı Collaro Teğmen Slayd'ı gemide ziyaret etmiştir. Görüşmede bölge ile ilgili meseleleri uzunca görüşmüşlerdir. Slayd, Collaro'ya Osman Ağa ile düzeni sağlama konusunda nasıl anlaştıklarını? Bölgede başka nasıl tedbir alınması gerektiği? gibi bazı sorular sormuştur. Collaro, Slayd'a şu tavsiyelerde bulunmuştur:

- “1. Giresun'a Pertev Efendi'nin yerine daha dirayetli bir kaymakamın atanması sağlanmalı,
2. İstanbul Patrikliği Metropolit Lavrantios'un dikkatini çekmeli,
3. Hristiyan düşmanı olarak tanınan şimdiki komiser Hamdi Efendi'nin yerine yeni birinin atanması sağlanmalı.”

Slayd, Collaro'nun söylediği sorunları İstanbul'a gider gitmez halledeceğini ve bunun kendisi açısından çözülmesi kolay bir şey olduğunu söylemiştir. Ancak çeteler konusunda bir şey yapamayacağını, İstanbul Beyoğlu'nda oturan Eşref Bey'in kayınpederini tanıdığını ve onunla konuşarak damadı Eşref Bey'i İstanbul'a gelmesi için ikna etmeyi deneyeceğini ve böylece onu Giresun'dan uzaklaştırabileceğini söylemiştir. 20 Ağustos'ta Slayd vilayet konağına gelerek orada bulunanlarla Kazadaki fındık sorunu ile ilgili bir toplantı yapmıştır. Toplantıda bu sorunla ilgili Osman Ağa, Eşref Bey ve Neofitos'dan oluşan bir komisyon kurulmasını ve Müslüman çiftçilerle Hristiyan toprak sahiplerinin arasında çıkan ihtilafları çözmesini istemiştir. Salyd, 21 Ağustos'ta Ünye ve Fatsa'yı denetlemek üzere Ordu'ya doğru hareket etmiştir.⁸¹

Bölgedeki hareketlilik ve işgale karşı yapılan hazırlıklar İtilaf devletleri temsilcilerini endişeye sevk etmekteydi. Belgelerden bu tür faaliyetlerin yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. 24 Ağustos 1919'da *Gülnehal* vapurunda polis arama yapmış ve 100 kasa cephane bulmuştur. Collaro'ya göre bu cephaneler Rize taraflarına götürülüyordu. Ona göre Rize Erzurum'a yakın ve denetimden uzak bir yerdi ve buradaki Lazlar silah kaçakçılığı yapıyordu.⁸²

27 Ağustos 1919'da bir eşkıya grubu geceleyin Çakul ve Divan köylerini basmış ve birçok evi soymuştu. Köyde bulunan Rumlardan bazılarını öldürmüştü ve yaralamıştı. Osman Ağa hemen olay yerine gelmiş ve birkaç gün sonra suçlular yakalanarak tutuklanmıştı. Collaro, mektubunda Osman Ağa'nın orada bulunan Deniz Teymen Slayd'ın karışması gereken bütün olayları hallettiğini ve bu durumda Rum halkının herhangi bir şeyden şikâyet edemeyeceğini kaydetmektedir.⁸³ Bu belgelerden Osman Ağa'nın dış müdahalenin önüne geçmek için akıllıca manevralar yaptığı anlaşılmaktadır.

6 Eylül'de Bulancak'tan gelen ve Rumların bindiği iki yolcu kayığı korsanlar tarafından durdurulmuş ve yolcuların değerleri eşyaları soyulmuştu. İki gün sonra Osman Ağa'nın adamları bu

⁸⁰ Bir ya da birkaç top ve makineli tüfekle donatılmış, karaya yakın sularda ve büyük ırmaklarda kullanılan küçük savaş gemisi.

⁸¹ CADN, 71/20, 21 Ağustos 1919.

⁸² CADN, 71/21, 31 Ağustos 1919.

⁸³ CADN, 71/21, 31 Ağustos 1919.

soygunu gerçekleştirenleri bulmayı başarmış, suçlular hapse atılmış ve çalınan eşyaların çoğu sahiplerine geri verilmişti. 8 Eylül'de Albay Chardigny Fransız Savaş gemisi *La Suipe* Giresun'a gelmişti. Albay Chardigny, gemi komutanı ve beraberindekiler Giresun kazasındaki durumu denetlemek için şehir turu yapmışlar ve Osman Ağa ile görüşmek için belediyeye gitmişlerdi. Fransız Albay Kazada emniyeti ve güvenliği sağladığı için Osman Ağa'ya teşekkür etmiş ve durumun böyle devam etmesi temennisinde bulunmuştu. Daha sonra heyet Ordu'ya hareket etmişti.⁸⁴

9. Sivas Kongresi Sonrasında Giresun'da Mevcut Durum

Collaro'nun Giresun'da iyi bir istihbarat ağı kurduğu raporlarda verdiği ayrıntılı bilgilerden anlaşılmaktadır. Nitekim o dönemde Collaro Sivas'ta toplanan Kongre'nin Giresun'daki yansımalarının ne olduğuna ve Anadolu'daki bu yeni oluşumun Giresun'da kimlerle iletişimde olduğu bilgisine vakıftır. Collaro raporunda 21 Eylül 1919 tarihinde Giresun kaymakam vekili Pertev Efendi'nin Sivas'tan Mustafa Kemal imzalı bir telgraf aldığını, Pertev Efendi'nin Kazanın askeri ve sivil erkânını kaymakamlığa çağırarak olağanüstü bir toplantı düzenlediğini belirtmektedir. Collaro muhtemelen kendi adamı veya adamları vasıtasıyla bu toplantının ayrıntılarına ulaşmış ve bunu Trabzon'daki konsolosluğa rapor etmiştir. Collaro raporunda bu toplantıya Kazadan tanınmış Hürriyet ve İtilaf taraftarı olan Gümrük Müdürü Sıddık Bey'in katılmadığını, diğerlerinin ise bu toplantıya iştirak ettiğini yazmaktadır. Toplantıya resmi görevi olmamasına rağmen Eşref Bey de katılmıştır. Giresun Liman Kaptanı Hilmi Bey toplantıda söz alarak Sivas Kongresi'nde neler yaşandığını ve kabineye karşı alınan kararları anlatmış ve orada bulunanları bu konudaki fikirlerinin ne olduğu hakkında konuşmaya davet etmiştir. Ancak birçok kişi bunun üzerine çekip gitmiştir. Geride kalanlar Sivas'takilerin kendilerinden parlamentoda olduğu gibi bir güvenoyu oylaması yapmalarını istediğini belirtmelerine rağmen herkes kendi rengini belli etmekten çekinmiştir. Collaro'nun raporundan burada hazır bulunan sadece dört kişinin Sivas'daki oluşum lehine güvenoyu kullandıklarını, bunların da Belediye Başkanı Osman Ağa, Liman Kaptanı Hilmi Bey, Giresun Posta ve Telgraf Müdürü Zühdü Bey, Giresun İdadi Eski Müdürü Abdullah Hasib Efendi olduğunu kaydetmektedir. Oylamadan sonra herkes dağılmıştır.

Aynı raporda 21 Eylül'ü 22 Eylül'e bağlayan gece Trabzon'dan padişahın halka hitaben fermanını içeren bir telgraf alındığı bildirilmektedir. 22 Eylül sabahı tellalların her yerde öğleden sonra saat 4'te Hükümet Konağı önünde bu fermanın okunacağını ve herkesin oraya gelmesi gerektiğini bildiren mesajı duyurduğu bildirilmektedir. İlan edilen saatte halk Hükümet Konağı'nın önünde toplanmış; Pertev Efendi, Osman Ağa, sivil ve askeri erkân ve kalabalığın huzurunda Liman Kaptanı Hilmi Bey fermanı yüksek sesle okumuştur. Collaro raporunda daha bir gün önce Osmanlı Hükümeti aleyhine oy kullanan Hilmi Bey'in fermanı okumaya başlamadan önce fermanı öpüp başına koymasını yeterince komik bulduğunu yazmaktadır. Mesajda Avrupalı başlıca devletlerin Türkiye lehine düşüncelere sahip olduğunu, bazı yerlerde birkaç kendini bilmez yapıtı kışkırtmaların vatana büyük zararlar vereceğini ve bu kışkırtıcı organizasyonların Paris Konferansı'na çağrılmayı bekleyen Osmanlı delegasyonunu zor duruma sokacağından bahsedilmiştir. Kalabalık Padişah fermanını büyük bir dikkatle dinlemiş ve Sultanı alkışlayarak dağılmıştır. Collaro raporunda bu seremoniye katılan Eşref Bey'in kalabalığa hiçbir konuşma yapmadığını ve sessizce beklediğini belirterek "*eğer orada bir konuşma yapsaydı halk Eşref Bey'i orada parçalardı*" ifadesini kullanmaktadır. Collaro bu olayla ilgili "*Giresun padişaha bağlılığını göstermiştir*" demektedir. Ama "*Merkezi Hükümet acaba İtilaf devletlerine aynı sadakati göstermekte midir?*" diye sormaktadır. Nitekim Merkezi Hükümetin atadığı Pertev Efendi daha dün gece Osman Ağa'nın ve diğer kişilerin olduğu toplantıda Sivas Hükümeti lehine oy kullandığını ve buna Pertev Efendi'nin ses çıkarmadığını ve hala daha o makamda oturduğundan bahisle bunu anlamlandıramadığını itiraf etmektedir.⁸⁵

⁸⁴ CADN, 71/22, 11 Eylül 1919.

⁸⁵ CADN, 71/24, 23 Eylül 1919.

Raporlarda Eşref Bey'in Sivas'tan aldığı şifreyle geçici hükümetin Giresun temsilcisi olarak seçildiği ifade edilmektedir. Collaro haberleşme için Eşref Bey'e şifre anahtarları gönderildiği ve bu tarihten itibaren onun Sivas ile doğrudan görüşme imkânı bulunduğunu belirtmektedir. Bu günlerde Eşref Bey Sivas'tan gelen haberleri etrafına duyurmaya ve yeni kurulan bu organizasyon için bölgede zemin oluşturmaya çalışmaktadır. Eşref Bey halka Amerika'nın ve İtalya'nın bu yeni harekete sempati gösterdiğini, Mustafa Kemal Paşa'nın ultimatomu sonrasında İngilizlerin Samsun'dan çekildiğini söylemiştir. Collaro İngilizlerin Samsun'dan çekilmesi üzerine birçok Rum'un bölgeyi terk ettiğini yazmaktadır.⁸⁶

Pertev Bey'in hareketlerinin bu kadar yakından takip edilmesi ve faaliyetlerinin İtilaf devletleri temsilcilerinin gözünden kaçmaması sonucu Pertev Bey'in yerine Giresun'da Ekim ayının ortasında 28-30 yaşlarında genç bir kaymakam olan Badi Bey göreve başlamıştır. Collaro bu yeni kaymakamın Kazada düzeni sağlamak istediği gibi, diğer unsurlarla iş birliği yapıp ortak yaşamın zeminini güçlendirmeye çalıştığını kaydetmektedir. Kaymakam Hristiyan azınlıklarla bu iletişimi kurmak için aracı olarak Rum Cemaati ileri gelenlerinden Neofitos'u seçmiştir. Bu genç kaymakam ilk olarak geceleri tabanca ve tüfekle atış yapılmasını yasaklamış ve Kazada sayıca çoğalmaya başlayan Lazları kendi memleketlerine yollamıştır.⁸⁷

10. Bölgede Artan Gerilim ve Millicilerin Faaliyetleri

Karadeniz'de dolaşan İtilaf devletlerine ait gemiler, Giresun'a bir dış müdahalenin olacağı korkusunu arttırmaktaydı. Bu nedenle şehirdeki vatanseverler bu olası müdahaleye hazırlıklı olunması gerektiğini düşünüyorlardı. Aynı şekilde Paris Barış Konferansı'nda nüfus açısından Rumların iddialarını güçlendirmemek için burada yerleşik olmayan kişilerin Giresun'a gelmesini engellemeye çalışıyorlardı. Raporlarda belirtildiğine göre 1 Kasım 1919'da Yunan gemisi *Repulis'in* Giresun'da kıyıya yanaşması engellenmiştir. Boykot edilen gemiden ne yolcu ne de ticaret mallarının indirilmesine izin verilmiştir. Bu durum elbette azınlıkların tepkisine yol açmaktaydı. Çünkü bölgedeki azınlıklar kendi hareket sahalarının Osman Ağa ve adamları tarafından kısıtlandığını düşünmekteydiler. Raporlarda Hristiyan ve yabancı tüccarların Osman Ağa'nın keyfi uygulamalarının objesi haline geldiği yazılmaktadır. Aynı şekilde 24 ve 25 Kasım'da gelen *Suphrate* isimli Rus gemisinin de yolcularının indirilmesine izin verilmemiştir. Aynı uygulama 25 Kasım'da İtalyan *Albo* isimli gemiye de uygulanmıştır. Fakat raporda fındık fiyatlarının düşmesinden korkulduğu için gemilere mal yüklenmesinin engellenmediği yazılmaktadır. Bu boykot karşısında gemi şirketinin temsilcileri kaymakama başvurarak bu durumu sormuşlardır. Kaymakam bu durumdan haberdar olmadığını söylemiş ve bu işlerden sorumlu komişere yolcuların indirilmesinin sağlanması için talimat vermiştir. Rapora göre kayıkçılar Osman Ağa'nın sözünden çıkmadıklarından yolcuları karaya taşımayı reddetmişler ve kaymakamın isteğini boşa çıkarmışlardır. Collaro'ya göre Osman Ağa ve Eşref Bey'in her istediği olmakta ve kimse onlara karşı çıkmaya cüret edememektedir. Kaymakam bile en çok bu kişilerden korkmaktadır.⁸⁸

Daha önceki günlerde yabancı gemilere yapıldığı gibi 12 Kasım 1919 tarihinde Trabzon'dan gelen Yunan gemisi *Repulis'in* ne yolcularının ne de ticari mallarının indirilmesine izin verilmiştir. Collaro'ya göre bu İzmir'in işgali üzerine Sivas'ta Muhafaza-i Milliye organizasyonu tarafından bölgeye telkin edilmişti. Collaro mektubunda özellikle Eşref Bey'in Kazaya gelmesiyle birlikte gece ve gündüzleri silahlı adamlar sokaklarda devriye atmaya başladıklarını ve bundan Hristiyan halkın çok tedirgin olduğunu kaydetmektedir. Collaro bu hareketliliği şehre dışardan gelen dedikoduların da tetiklediğinden bahsetmektedir. O günlerde Fransız birliklerinin Kilis'ten hareket ederek Sivas'a doğru yürüdükleri haberi Kazada heyecan yaratmıştı.⁸⁹

⁸⁶ CADN, 71/25, 6 Ekim 1919.

⁸⁷ CADN, 71/26, 23 Ekim 1919.

⁸⁸ CADN, 71/31, 30 Kasım 1919.

⁸⁹ CADN, 71/29, 18 Kasım 1919.

Collaro'nun 18 Kasım tarihli raporunda ifade ettiği hususlar bölgede Osman Ağa'nın ne kadar etkin olduğunu ve yabancı temsilcilerin bile ondan ne kadar çekindiklerini göstermesi açısından ilginçtir. Raporda Osman Ağa'nın Fransız koruması altındaki *La maison Hochstrasser* şirketinde bulunan şekerleri okkası 50 kuruşa kendisine vermesini istediği, normalde şekerin bu şirkete maliyetinin 55 kuruş olduğu ve 60 kuruşa satıldığı belirtilerek şirket temsilcisi elindeki malı kaptırmamak için Osman Ağa'ya maalesef depodaki bütün şekerleri Samsun'da bulunan bir şirkete sattığını söylediği ifade edilmektedir. Osman Ağa buna çok kızarak şirketin çalışmasını durdurduğu belirtilmektedir. Collaro raporunda kaymakamın Kazada hiçbir otoritesinin olmadığını ve bütün iplerin Osman Ağa'nın elinde olduğundan bahsetmektedir. Collaro şirket temsilcinin kendisine bu olaydan bahsetmediğini, bu olayı kendi kaynaklarından duyduğunu ifade etmektedir. Bu olayı şirket temsilcisine sorduğunda ise temsilcinin Osman Ağa'nın tehlikeli biri olduğunu ve olayın fazla kurcalanmasını istemediğini belirtmektedir.⁹⁰

Sivas Kongresi döneminde Fransızların Kongreyi basma ve Sivas'ı işgal etme düşüncesi bölgede hemen yankı bulmuştur. Collaro'nun Trabzon'da İngiliz Kontrol subayı Crawford'a yazdığı 23 Kasım tarihli mektup bunu bize kanıtlamaktadır. Collaro mektubunda:

“İsteğiniz üzerine durumla ilgili size bilgi veriyorum. Birkaç günden beri şehirde alarm zilleri çalmaya başladı. Osman Ağa'nın çetesindeki adamların sayısını arttırdığını ve Türklere cephane ve silah dağıttığını öğrendim. Dün önceden korumamız altında olan kadınlardan biri bana gelip Sivas'ın Fransız birlikleri tarafından işgali burada heyecan yarattığını ve onların bölgeyi tüm işgalere karşı korumak için Hristiyanları iç bölgelere göç ettirmeyi düşündüklerini söylemiştir. Akşama doğru bir Türk bizimle irtibata geçip Mustafa Kemal Paşa'nın Osman Ağa ile irtibata geçtiğini ve ona Fransız birliklerinin Sivas'a doğru yürüdüğü, cephane ve silah yüklü bir Yunan gemisinin bölgedeki Rumlara bu silahları göndermek amacıyla Romanya'ya doğru hareket ettiği, bundan amacın bölgede Bağımsız bir Pontus- Ermeni devletinin ilan etmek olduğu bilgisini verdiğini söylemiştir. Ayrıca söz konusu kişi Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafta Rumların iç bölgelere sevk edilmesine karar vermek için Trabzon'da bulunan Eşref Bey'in dönüşünü beklemeleri gerektiğini de ifade etmiştir.”

Collaro mektubunun sonunda İstanbul'da bulunan İngiliz Yüksek Komiserliği'nin uyarılmasını ve hızlı bir şekilde gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir.⁹¹

1919 yılının sonuna doğru Osman Ağa'nın bölgede tüm ağırlığını hissettirdiğini ve yönetimi eline almak istediğini görmekteyiz. Osman Ağa'nın bölgenin tek hâkimi olduğunu raporlarda geçen ifadelerden anlamaktayız. Collaro'ya göre Giresun kaymakamı en çok Osman Ağa'dan ve Eşref Bey'in adamlarından korkuyordu. 30 Kasım'ı 1 Aralık'a bağlayan gece Osman Ağa ve adamları kaymakamın evinin etrafını sarmış, kapıyı zorladıktan sonra kaymakamın giyinmesine dahi fırsat vermeden onu Trabzon'a giden bir kayığa bindirmiştir. Osman Ağa, kaymakamı kendisini öldürmesi için bir adama yüklü miktarda para vereceği iddiasıyla suçluyordu. Bu olaya yerel mahkeme el koymuş, sorgu yargıcı bir soruşturma açmış ve Osman Ağa için bir tutuklama kararı çıkartılmıştır. Collaro'ya göre yeni bir oyun daha oynanacaktı. Ona göre mahkeme başkanı, dava vekili, sorgu yargıcı Osman Ağa'nın elinde birer oyuncaktı. Osman Ağa'nın bir emri ile yalancı şahit bulunur ve iş halledilirdi.⁹²

Kaymakam olayı Trabzon'da büyük bir sansasyon yaratmıştı. Başsavcı, adliye müfettişi ve vilayetten sivil müfettişlerin oluşturduğu bir komisyon soruşturma yapmak için Giresun'a gelmiştir. Konsolosa göre heyet hemen durumun vahametini görmüş ve Trabzon'a döner dönmez uygulamaya sokmak için bazı kararlar almıştır. Nitekim aldıkları kararlara göre Giresun'daki tüm polisler değiştirilecek, jandarma komutanı geri çağrılacak, Fransız jandarması seçilmiş iyi personellerle takviye edilecek ve bir askeri birlik durumu kontrol altına almak için Giresun'a gelecekti. Bu arada Giresun kaymakamı Badi Bey'in Dahiliye Vekaletinden aldığı emirle

⁹⁰ CADN, 71/29, 18 Kasım 1919.

⁹¹ CADN, 71, 23 Kasım 1919.

⁹² CADN, 71/32, 2 Aralık 1919.

yeniden göreve dönmesi istenmiştir. Konsolosa göre bölgede hala daha etkisi süren Osman Ağa tarafından yönlendirilen adamlarca bu kararların uygulanması engellenmiştir. İç ve dış siyasi gelişmeler bölgenin geleceği ile ilgili karamsar bir tablo ortaya çıkarması dolayısıyla Osman Ağa bölgede daha etkili faaliyetler yapmaya başlamıştır. Bu kapsamda 22 Aralık'ta Marsilya'da ticaret yapan iş adamı Konstantinides'e gidecek malların Fransız *Souriah* gemisine yüklenmesi engellenmiştir. Giresunlu Konstantinides uzun yıllardır Marsilya'da ikamet etmektedir. Bölgeden buraya fındık ticareti yapan büyük bir tüccardır. Giresun'da onun adına çalışan büyük mülk sahibi tüccar yeğenleri J.P. Delligeorges kardeşler bulunmaktadır. Binlerce çuval fındık Fransız gemileriyle Konstantinides hesabına buradan Avrupa'ya ihraç edilmekteydi. Konsolos Türklerin Konstantinides'i bölgede bir Pontus devletinin kurulması fikrine hizmet eden başlıca önder olarak gördüğünü ve bu yüzden onun Giresun'daki ticari temsilcisi olan yeğenlerinin sessiz bir savaşa maruz kaldığını ifade etmektedir. Konsolos daha önce bu tür güçlüklerin rüşvet verilerek üstesinden gelindiğini fakat 22 Aralık'ta davranışların birden değiştiğini kaydetmektedir. Collaro aynı tutumun sergilenmemesi ve J.P. Delligeorges kardeşlere yapılan bu davranışın sona ermesi için Osman Ağa ile görüşmüştür. Osman Ağa kendisine bu işlere karışmadığını ayrıca J.P. Delligeorges kardeşlerin ve Konstantinides'in Osmanlı vatandaşı olduğunu, bu işin yerel otoritenin işi olduğunu bu yüzden buna kendisinin karışamayacağını söylemiştir. 23 Aralık'ta Giresun'a Trabzon'dan teçhiz edilmiş 12 yeni polis gelmiştir. Konsolos kaleme aldığı raporda Osman Ağa'nın durdurulabilmesi için şu cümleleri kullanmaktadır: "*İnşallah Osman Ağa'ya kafa tutulur da bölgede biraz düzen sağlanmış olur*". Bu cümleler Osman Ağa karşısında Collaro'nun ne kadar aciz kaldığını göstermektedir. Giresun kaymakamı emir almasına rağmen Trabzon'da beklemekte ve korktuğu için Giresun'a gelememektedir. Collaro o günlerde Trabzon Konsolosluğu'na yazdığı raporlarda Osman Ağa'nın hem kıyılarda hem de karada etkin olduğunu, güvenliğin olmamasından ve Hristiyanların hareket kabiliyetini kısıtladığından dolayı bölgede olup bitenden haber alamadığını ifade etmektedir. Collaro Bulancak'ta ikamet eden Metropolit Lavrantios'un bir imkânını bulup kendisine bölgenin durumunu anlatan detaylı bir mektup ulaştırdığını ve bu mektubun Crawford'a ulaştırılacağını söylemiştir.⁹³

Bölgenin tek hâkiminin yavaş yavaş Osman Ağa olmaya başladığının bir diğer kanıtı da Collaro'nun 2 Aralık 1919 tarihli yazısıdır. Yazıda Platanalı (Akçabatlı) 5 mürettebatı olan bir kayığın Fatsa'ya mısır almaya giderken Ayvasıl yakınlarında korsanlar tarafından soyulduğu ve kaptanının öldürüldüğünden bahisle yaralıların ve kaptanın Giresun limanına getirildiğini yazmaktadır. Yazının devamında Osman Ağa'nın olayı yerinde görmek için limana geldiği ve bu olayın ancak çete reisi Şükrü Kara İbrahimzade tarafından işlenebileceğini düşünerek bu yüzden Osman Ağa'nın adamlarına derhal bu şahsın yakalanması için emir verdiği belirtilmektedir. Osman Ağa'nın adamları Şükrü Kara İbrahimzade'ye kısa sürede ulaşarak onu yaralı olarak yakalamış ve daha sonra hapsetmiştir. Collaro Osman Ağa'nın bölgedeki hâkimiyetini kimseye kaptırmadığını, kendisinin ve halkın iki çete arasındaki bu sürtüşmeyi hayretle izlediklerini yazmaktadır.⁹⁴ Osman Ağa, Collaro'nun psikolojisini o kadar etkilemiştir ki Collaro yazılarında Osman Ağa için farklı tabirler kullanmaktaydı. Bu tabirlerden en ilginç Osman Ağa'dan "bizim diktatör" (notre dictateur) olarak bahsetmesidir.⁹⁵

11. 1920 Yılı ve Millicilerin Giresun'da Baskın Hale Gelmesi

1920 yılına gelindiğinde Anadolu Hareketinin güç kazanması ve Paris Barış Konferansı'nda işlerin Türkiye'nin aleyhinde seyretmesi sonucunda bölgede saflar daha da sıkışmıştır. Collaro'nun raporuna göre Osman Ağa 15 Ocak 1920'de *Şam* vapuru ile Trabzon'dan Giresun'a gelmiştir. 19 Ocak'ta İttihat ve Terakki kulübünde Müftü, Eşref Bey ve diğer ileri gelenlerin de hazır olduğu bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Osman Ağa bu toplantıda Rumların Trabzon vilayetinde kuracakları Pontus devleti için Batum'da bir ordu kurduklarını, Trabzon, Giresun ve

⁹³ CADN, 71/33, 26 Aralık 1919.

⁹⁴ CADN, 71/32, 2 Aralık 1919.

⁹⁵ CADN, 71/33, 26 Aralık 1919.

kiyi bölgelerini işgal edecekleri bilgisini vermek için Trabzon'a çağrıldığından bahsetmiştir. Osman Ağa Trabzon'daki Türklerin kanlarının son damlasına kadar vatanı savunmak için hazır olduklarını, aynı şekilde Giresun'da da kendilerinin hazır olması gerektiğini söylemiştir. Toplantıda milis kuvvetlerin bir araya getirilmesi ve Giresun Rum halkının yakından takip edilmesi kararı alınmıştır.⁹⁶ Toplantının içeriği kadar Collaro'nun toplantılarda konuşulan tüm detayları öğrenebilmesi de çok ilgi çekicidir.

Şubat ayı başında Osman Ağa Giresun'da kendisine engel olarak gördüğü Collaro'nun pasifize edilmesi için çalışmalarına devam etmiştir. Collaro'nun yazdığına göre Osman Ağa Lavrantios'un yardımıyla ve yalancı şahitlerin beyanları, Mavrides ve diğer önde gelen beş Rum ve kendisi hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. Buna göre Metropolit, Collaro ve söz konusu diğer kişileri "Giresun Cemaati Bürosu" yazan kaşeyi ve kırk yıllık tarihi kitapları çalmakla itham etmiştir. Söz konusu bu kişilerin hâkim karşısına çıkmasını sağlayarak hem Rum cemaati içerisindeki ikilik arttırılmış hem de yabancı temsilcilerin cemaat üzerindeki etkisi azaltılmak istenmiştir.⁹⁷

28 Şubat'ta Trabzon Valisi, Osman Ağa'yı yanına çağırmıştır. Osman Ağa bunun üzerine *Phrygie* vapuruyla Trabzon'a gitmiştir.⁹⁸ Vali Osman Ağa ile düşmanı Şükrü Bey'i barıştırmıştır. Collaro'ya göre Osman Ağa'yı öldürmeye yemin etmiş olan Şükrü Bey'in Osman Ağa ile barışması Rumların son umudunu da boşa çıkarmıştır.⁹⁹

Osman Ağa Mart ayının başlarında Giresun'da propaganda faaliyetlerine hız vermiştir. Bu kapsamda Osman Ağa *Gedikkaya* gazetesinde Rum ve Ermenilere karşı siyasi içerikli makaleler yayınlamaya başlamıştır.¹⁰⁰ 11 Mart'ta *Gedikkaya* gazetesinde Mavrides'in siyasi görüşlerini içeren bir söyleşi yayınlanmıştır. Söyleşide:

"İtilaf devletleri hiç kimsenin tanımayacağı ve uygulamayacağı bir anlaşma imzalayacağı söylenmektedir. Büyük Güçler hiçbir zaman Doğu Sorunu'nu halledemeyecektir. Onlar ancak horozları zayıf düşene kadar dövüştürür. Bundan dolayı onlar bizi rahat bıraksın. Biz istediğimizi yaparız"

ifadeleri kullanılmaktadır.¹⁰¹

12. İstanbul'un İşgali ve Bölgedeki Durum

Daha önce İzmir'in işgal haberinin bölgede yarattığı travma İstanbul'un işgal edilmesiyle daha da artmıştır. İstanbul'un işgal haberinin bölgeye ulaşması üzerine 17 Mart 1920'de Giresun'da yaşanan olayları yine Collaro'nun raporlarından okuyabilmekteyiz. Rapora göre, Giresun'a olayı haber veren iki telgraf gelmişti. Bunlardan biri Trabzon valisinden Giresun kaymakamına gönderilen ve bölgede soğukkanlı olunmasını tavsiye eden telgraftı. İkinci telgraf Ankara'dan Osman Ağa'ya gönderilmişti. Telgrafta sert bir mücadelenin sonra İstanbul'un işgal edildiği, bölgede yeni bir baskına karşı hazırlıklara başlanması ve İstanbul'dan gelen yalan haberlere şüpheyle yaklaşılması gerektiği belirtiliyordu. Bu telgraflardan sonra kaymakam gerekli tüm tedbirleri almıştı. Osman Ağa ise Giresun'un önde gelenleri ve tüccarlarını belediyede toplayarak kendisine gelen telgrafı okumuştur. Osman Ağa savuma güçleri oluşturmak için 50 bin liraya ihtiyaç olduğunu bunun için herkesin taşın altına elini koymasını istemişti. Osman Ağa bir de gönüllülerin askere alınmasını ve bir an önce talimlere başlanması emrini vermiştir. Collaro yazdığı raporda, bu gönüllülerin hiç şüphesiz Osman Ağa'nın adamlardan oluşacağı belirtiliyordu. O günlerde atmosferin çok gergin olduğunu belgelerden takip edebiliyoruz. Collaro,

⁹⁶ CADN, 71/35, 21 Ocak 1920.

⁹⁷ CADN, 71, 3 Şubat 1920.

⁹⁸ CADN, 71, 28 Şubat 1920.

⁹⁹ CADN, 71/39, 3 Mart 1920.

¹⁰⁰ Giresun'da yayın yapan *Karadeniz* ve *Işık* gazetelerinin kapanması üzerine Osman Ağa bölgede verilen bu mücadelenin sözcülüğünü yapacak bir gazete çıkarılmasına karar vermiştir. Bu kapsamda 17 Ocak 1920 tarihinde *Gedikkaya* gazetesinin ilk sayısını yayımlamıştır. *Gedikkaya* gazetesi ile Erzurum Kongresi'nden itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın izinde yürüten Osman Ağa'nın Millî Mücadele'ye yönelik faaliyetlerinin Giresunlularla paylaşılması amaçlanmıştı. (Usta, 2019: 1773-1774.)

¹⁰¹ CADN, 71, 12 Mart 1920.

Hristiyanların yansıra Türklerin de bu gergin ortamdan rahatsız olduğunu belirtmektedir. Nitekim Türkler arasından bazılarının kendisinin yanına geldiğini (Collaro bunların Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarı olduklarını duyduğunu yazmaktadır) ve İngiliz veya Fransız savaş gemilerinin Giresun'a gelip demirlemesini rica ettiklerini kaydetmektedir. Yabancı bir savaş gemisinin burada olmasının asıl maksadı Osman Ağa'yı yapacaklarından alıkoyacağı düşüncesidir. Yoksa durum kötüye gitmektedir. Aynı kişiler Giresun Rum Cemaati ileri gelenlerinden Neofitos'a müracaat ederek o günlerde burada bulunan İngiliz subay Perring ile irtibat kurmasını istemiştir. 17 Mart'ta Osman Ağa, teşkilât temsilcileriyle durum tespiti yapmak ve alınacak önlemleri kararlaştırmak amacıyla Trabzon'a gitmişti. 18 Mart'ta bir İngiliz torpidosu ile Vali Hamit Bey durumu yerinde görmek ve tansiyonu düşürmek için alınacak tedbirlerle ilgili Giresun'a gelmişti. Bu kısa süre zarfında Giresun Rum Metropoliti İstanbul'da olduğundan Rum cemaatinden birini dinlemişti. Söz konusu şahıs Rumların herhangi bir endişe duymadıklarından ve düzenin tam olduğundan bahsetmiştir.¹⁰²

24 Mart'ta *Jules Michelet* kruvazörü Giresun'da demirlemişti. Osman Ağa kruvazörün geldiğini duyduktan sonra adamları ile daha güvenli bir yerde saklanmıştı. Osman Ağa daha sonra kruvazörle gelen Amiral ile görüşmek istemiş ve Osmanlı Bankası'nın bürosunda Amiral ile görüşmüştür. Amiral Osman Ağa ile görüşmesinde ona çok sert davranmıştır. Amiral, Osman Ağa'ya Giresun'da Hristiyanların başına eğer bir şey gelirse kendisinin sorumlu olacağını söyleyerek onu tehdit etmiştir. Buna karşılık Osman Ağa eğer Rumlar herhangi bir harekette bulunmaz ve dışardan herhangi bir çıkarma olmazsa şehirde sükûnetin bozulmayacağını söylemiştir. Amiral böyle bir şey olmayacağını söyleyerek sadece İstanbul Hükümeti'nin sükûneti ve barışı telkin eden emirlerine uyulması yönünde tavsiyelerde bulunmuştur. Yine 28 Mart'ta Amerikan hücum torpidosu Giresun'u ziyaret etmiştir. Komutan ve birkaç subay gemiden inmiş ve daha sonra Osmanlı Bankası'nda Osman Ağa ile Giresun'daki Rum cemaati hakkında bir görüşme yapmıştır.¹⁰³ Bu raporlardan İtilaf devletleri temsilcilerinin Giresun'da Osman Ağa'yı muhatap aldıkları ve oradaki tek gücün Osman Ağa olduğunu kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

29 Mart'ta Giresun Belediyesi'nde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantının amacı Rumlarla Türkler arasındaki yükselen tansiyonu düşürmek ve iyi ilişkileri arttırmaktı. Bu toplantı sonrasında 8'i Türk, 8'i Rum olmak üzere 16 üyeli bir komisyon kurulmuştur. Collaro'ya göre Türk üyelerin tamamı İttihatçı idi. Rum üyelerden 4'ü Lavrantios taraftarı, diğer 4 kişisi ise Lavrantios'a muhalefet eden kişilerdi. Komisyon başkanlığına Osman Ağa seçilmiştir. Toplantıdan bir gün sonra komisyon Trabzon valisine, İstanbul İngiliz Yüksek Komiserliği'ne, Trabzon ve Samsun İngiliz delegelerine Giresun'da durumun normal olduğunu ve her zaman da böyle olacağını anlatan bir telgraf göndermiştir. Collaro'ya göre telgrafa imza atan Rumlar bunu kendi istekleriyle yapmamış, bunu Osman Ağa'dan korktukları için yapmışlardır. Böylece Türklerin şehirde durumun normal olduğuna dair elinde kullanabilecekleri kesin bir belge mevcut oluyordu. Rum Cemaati Başkanı Neofitos bu komisyona muhalefet etmiştir. Fakat Rum cemaati içerisinde Neofitos'a karşı muhalefet iyice artmış ve Neofitos'un hareket alanı kısıtlanmıştır. Bu durumdan yararlanan Osman Ağa onun İngilizlerin adamı olduğu yönünde propaganda yapmaya başlamıştır.¹⁰⁴

Osman Ağa ile Kaymakam Galib Bey arasında sürtüşmeler 11 Nisan 1920'de padişahın doğum gününü kutlama merasimi dolayısıyla daha da alevlenmiştir. Osman Ağa bu merasimin düzenlenmesine karşı çıksa da merasim ona rağmen gerçekleştirilmiştir. Osman Ağa bu merasime adamları da dahil katılmamıştır. Bu tarihten itibaren bu ikili arasında soğuk rüzgarlar esmeye devam etmiştir. Giresun kaymakamı Galib Bey Giresun'da güvenliği temin etmek amacıyla şehirde Türklerden ve Rumlardan oluşan gece bekçisi, köylerde ise aynı şekilde köy korucu sistemini uygulamak istiyordu. Osman Ağa bu işe el atıp kendi adamlarını bu sisteme dahil etmek

¹⁰² CADN, 71/40, 20 Mart 1920.

¹⁰³ CADN, 71/41, 29 Mayıs 1920.

¹⁰⁴ CADN, 71/42, 9 Nisan 1920.

istemiştir. Kaymakam bu girişimi net bir şekilde reddetmiştir. Bunun üzerine Osman Ağa kaymakama çok ağır hakaretler etmiştir. Kaymakam bu durumu valiye şikâyet ederek Osman Ağa'nın belediyede olduğu sürece kendisinin kaymakamlığa devam edemeyeceğini bu yüzden kendisinin istifasını kabul etmesini validen istemiştir. Vali, kaymakamın istifasını reddederek ondan bir süreliğine daha sabretmesini istemiştir. Collaro 16 Nisan 1920 tarihli raporunda Osman Ağa'nın Ankara'dan aldığı emirle üç sınıf asker toplamak için köylere adam gönderdiğini fakat hiç kimsenin bu isteğe riayet etmediğinden bahsetmektedir. Bu tarihlerde Osman Ağa bölgedeki Müslümanları İstanbul Hükümeti'ne karşı kışkırtmak için telgraf bülteni çıkarmaya başlamıştır. Collaro bu bültenleri toplayıp Trabzon'a raporluyordu. Collaro bu dönemde Türklerden fırsatını bulanın İstanbul'a kaçtığını yazmaktadır.¹⁰⁵

Damat Ferit Paşa kabinesi başa geldikten sonra Şeyhülislam vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'nın hareketinin Halifeye isyan hareketi olduğu yönünde fetva yayınlanmıştı. Fakat Ankara Hükümeti bu fetvaya karşı Anadolu'da müftülere bir fetva yayınlattırmaya çalışmıştır. Giresun'da görev yapan müftü "*Anadolu hareketini savunmanın kutsal bir vazife olduğu*" yönünde fetva vermeye zorlanmış fakat müftü bunu reddederek 27 Nisan'da istifa etmiştir.¹⁰⁶

1920 yılın Nisan ayı sonlarına doğru Giresun Rum Cemaati içerisinde karşılıklı hesaplaşmalar devam etmekteydi. Giresun'da bulunan Rum yetimhanesi Denetmeni ve Komisyon Başkanına yetimhanenin parasını çaldığı yönünde Metropolit Lavrantios ve Metropolitin yakın arkadaşı Panadies tarafından suçlamalarda bulunulmuştur. Bu kişi Giresun'dan ayrılmak istediğinde Osman Ağa bu kişinin Kazadan ayrılmasını engellemiştir. Durum Trabzon'da valisine intikal edince, Lavrantios valiye telgraf çekerek bu kişinin yetimhanenin parasından çaldığı ve bunun için Osman Ağa'nın onun Kazadan çıkışını engellediğini haber vermiştir. Bu kişi Collaro aracılığı ile Lepissier'e mektup göndererek yetimhanenin parasal işleriyle uğraşan bir muhasebecisi ve idari işler amiri olduğunu ve kendisinin en ufak şekilde parasal işlerle uğraşmadığından bahsetmektedir. Bu kişi Lepissier'den valiye gerçeği anlatmasını ve 2 Mayıs 1920 tarihinde yapılacak mahkeme için girişimlerde bulunmasını istemiştir. Bu kişi ayrıca haklılığını Avrupa gazetelerine yazacağını ifade etmiştir. Trabzon'daki başsavcının ve valinin kendisine karşı olduklarını, çünkü onların Crawford'un kendisine vali ve savcı hakkında kötü şeyler yazması için telkinde bulunduğunu düşündüklerini söylemiştir.¹⁰⁷

Mayıs ayına gelindiğinde Ankara Hükümeti'nin bölgede kendini kabul ettirmesi ve Osman Ağa'nın faaliyetlerini arttırması sonucunda burada bulunan yabancı temsilciler iyice tedirgin olmaya başlamıştır. Bu dönemde Collaro Osman Ağa'nın yakın takibindeydi. Collaro bu tarihlerde kendisinin ve ailesinin tehlikede olduğunu düşünüp şehri terk etmek istemiştir. Collaro Schefeld gemisiyle İstanbul'a gitmek istemiş bunun için sahile inip yolcuları gemiye götüren kayıklara binmek istemiştir. Fakat kayıkçılar Collaro'yu gemiye götürmek istememişlerdir. Bunun üzerine Collaro Osman Ağa'ya gidip kayıkçılara kendisini gemiye götürmeleri için emir vermesini istemiştir. Fakat Osman Ağa kendisinin kaçmaya çalıştığını bildiğini, bu zamana kadar Türklerin aleyhine birçok şey rapor ettiğini ve artık şehirden çıkmasına izin vermeyeceğini söylemiştir. Osman Ağa bundan sonra Müslümanların başlarına ne gelecekse Collaro'nun da başına o geleceğini söyleyerek Collaro'nun şehirden ayrılmasını engellemiştir. Göz hapsine maruz kalan Collaro durumu kaymakama söylemiş, kaymakam da Osman Ağa'ya karşı bir şey yapamadığından durumu vilayete bildireceği sözünü vermekle yetinmiştir. Collaro, Lepissier'den Giresun'a bir savaş gemisi gönderilmesini ve kendinin ve ailesinin kurtarılmasını istemiştir.¹⁰⁸

Aynı tarihlerde Ordu'da Fransa için çalışan Mirzan, Ankara Hükümeti'nin aldığı tedbirler nedeniyle İstanbul ile haberleşemiyordu. Samsun'daki Fransız Konsolosluğu ile irtibata geçip

¹⁰⁵ CADN, 71/43, 16 Nisan 1920.

¹⁰⁶ CADN, 71/45, 28 Nisan 1920.

¹⁰⁷ CADN, 71, 28 Nisan 1920.

¹⁰⁸ CADN, 71, 12 Nisan 1920.

Fransız torpidosu vasıtasıyla İstanbul ile haberleşmenin sağlanmasını talep etmiştir.¹⁰⁹ Mirzan yakın takipten ve gelişmeler karşısında endişeye kapılarak ailesi ve çocuğunu İstanbul'a götürmek için o da savaş gemisi gönderilmesi talebinde bulunmuştur.¹¹⁰

Collaro 14 Mayıs 1920 tarihli raporunda bölgesinin tamamen Kemalistlerin eline geçtiğinden bahsetmektedir. Collaro İstanbul Hükümeti'nin bölgedeki son kalıntısının eski Kaymakam Galib Bey olduğunu yazmaktadır. Collaro'ya göre yeni Kaymakam Hüsnü Bey Giresun'da sadece bir figüran olarak bulunmakta, bütün güç Osman Ağa'nın ellerinde toplanmaktaydı. Collaro raporunda Ankara'dan periyodik olarak talimatlar geldiğinden bahsetmektedir. Ankara'dan gelen talimatlarda bölgede güvenliğin sağlanması, Hristiyanları tedirgin edecek şeylerden kaçınılması ve yabancılarla ilişkileri bozacak faaliyetlere girişilmemesi emrediliyordu. Collaro verilen bu talimatlar sayesinde Kazada güvenliğin normale döndüğünden ancak ticaretin felç olmasına rağmen vergilerin iki-üç katına çıkmasından dolayı halkın vergiler karşısında ezildiğinden bahsetmektedir.¹¹¹

Mayıs ayında İstanbul ve Avrupa ile telgrafla haberleşmenin yapıldığı merkez Ankara Hükümeti'nin eline geçmişti. Telgrafhaneye yerleştirilen bir subay gelen giden bütün posta ve telgrafları kontrol altına almıştı. Fransızca ve Türkçe postalar sansürlendikten sonra dağıtılmasına izin verilmesine rağmen Yunanca ve Ermenice postalara el konulmaktaydı. Ticari yazışmalar Ermenice ve Yunanca yapıldığından dolayı ticaret yapılamaz duruma gelmişti. İstanbul'dan gelen tüm gazetelere el konuluyordu. Vapurdan inen yolcular detaylı bir şekilde aranıyor ve üzerlerindeki en ufak kâğıt parçaları bile toplanıyordu. Collaro Giresun'da Fransız askeri postanesinin açıldığını fakat İstanbul'dan kendisine gönderilecek postaların savaş gemisiyle gönderilmesini istediğini yazmaktadır. Collaro gelen askeri posta çuvalarını da ancak bu yolla gönderebileceğini, diğer yandan gelen giden postaları ya gemiyle ya da bahriyeli askerlerle gönderebileceğini yazmaktadır. Collaro, Lepissier'e yazdığı mektubunda kendisinin bir şekilde sansürden kurtulup ticaret gemisiyle raporlarını yollayacağını ve Trabzon'dan gönderilen evrakların da ele geçirilmeden kendisine ulaşacağını umduğunu yazmaktadır.¹¹²

Collaro, Mayıs 1920 ortalarında ciddi bir şekilde akciğer zarı iltihaplanması olan zatülcenp (la pleurésie) hastalığına tutulmuştur. Ciddi bir hastalığa kapılan Collaro, Lepissier'e yazdığı mektupta hastalığının çok ciddi olduğunu ve bu hastalıktan kurtulup kurtulamayacağını bilmediğinden, görevlerini yerine getirmekte çok zorlandığından bahsetmektedir. Collaro bölgeyle ve Osman Ağa'nın yaptıklarıyla ilgili haber alabilmek için birini görevlendirmiş ve o da ancak Rum Kilisesinde görevli Joachim'den haberleri almaktadır. Collaro hastalığından dolayı görevini artık otuz yaşlarında bulunan oğluna devretmek istediğini Lepissier'e bildirmiştir. Collaro oğlunun konsolosluk işlerine aşına olduğunu Birinci Dünya Savaşından önce iki yıl Fransız konsoloslugu kançılıryasında memur olarak çalıştığını yazmıştır. Collaro, Lepissier'e artık yazışmaları oğlunun yapacağını ve oğlunun imza örneğini kendisine yolladığını mektupla bildirmiştir.¹¹³

Collaro Mayıs ayı içerisinde hastalanır ve bir süre Lepissier'e mektup gönderemez. Yavaş yavaş ümitsizliğe düşmektedir. Collaro Lepissier'e gönderdiği mektubunda "*bizim cesur kaymakamımız Galib Bey İstanbul'a gitmiş ve artık en iyi Türk memurlar Osman Ağa'ya tabi olmuştur*" diye yazmaktadır. Osman Ağa bu aylarda Ankara Hükümeti'ne para göndermek için bölge halkından vergi toplamaya başlamıştır.¹¹⁴

Collaro'nun hastalığından dolayı ziyaret bahanesiyle birçok Rum onun yanına gelmektedir. Rumlar her ziyaretlerinde Collaro'ya Osman Ağa'nın uygulamalarını durdurmasını ve İtilaf

¹⁰⁹ CADN, 75/22, 31 Mayıs 1920.

¹¹⁰ CADN, 75/22, 31 Mayıs 1920.

¹¹¹ CADN, 71/46, 14 Mayıs 1920.

¹¹² CADN, 71/46, 14 Mayıs 1920.

¹¹³ CADN, 71, 3 Haziran 1920.

¹¹⁴ CADN, 71, 5 Mayıs 1920.

devletlerine ait bir savaş gemisinin sürekli olarak Giresun'da demirlemesini istemiştir. Rumlar, Collaro'nun bu yönde raporlar göndermesini, gerekirse geminin yakıtını kendi aralarında toplayabileceklerini de söylemiştir.¹¹⁵

1920 yılının Haziran ayı başında Osman Ağa Giresun'da bulunan Gayrimüslimlerin limanda demirleyen gemilere binmek dâhil şehirden çıkışını yasaklamıştır. Collaro hastalığı döneminde kendi görevine vekâleten bakan oğlunun dahi görevini yapması için *Lloyd* gemisine çıkmasına izin verilmediğini belirtmektedir. Ancak Neofitos bir yolunu bulup eşi ile İstanbul'a gitmeyi başarmıştır.¹¹⁶

O günlerde Osman Ağa, Joachim'in Giresun'u derhal terk etmesini emretmiştir. Collaro'ya göre bu istek Lavrantios'dan gelmiştir. Collaro burada biraz da duygusal davranarak "*bu alçaklığın Lavrantios tarafından yapılmasının normal olduğu*"nu yazmaktadır. (Cela est très probable en mème temps qu'inouni comme lâcheté)¹¹⁷

Temmuz ayında Collaro iki çete üyesi tarafından yakından takip edildiğinden korkudan evden çıkamamaktaydı.¹¹⁸

Osmanlı Bankası Genel Direktörü'nün Fransa Doğu Yüksek Komiseri Defrance'a yazdığı 24 Ağustos 1920 tarihli raporda o dönemle ilgili bölgeye dair bilgiler vermektedir. Rapora göre o tarihte sivil otoriteden bahsedilememekte, inisiyatifin her gün yeni asker alımı yapan askeriyenin elinde olduğundan bahsetmektedir. Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti her alanda tehlikeli oyunlar oynamaktadır. Bölgede gittikçe artan bir Laz akını söz konusudur. Bunlar korsanlığı ve haydutluğu alışkanlık haline getirmişlerdir. Diğer yandan hapiste bulunan suçlular salıverilmiş ve bunlar mütemadiyen Millici çetelere katılmaktadırlar. Durumun vahametinden dolayı ticari faaliyetler zorlaşmıştır. Piyasada para azalmış ve tedirginlik hat safhadadır. Bu yüzden tüccarlar işlerini küçültme yoluna gitmişlerdir. Fındık hasadı yaklaşmasına rağmen tüccarlar yurtdışı ile haberleşemediklerinden dolayı hiçbir ticari bağlantı kuramamaktaydılar.¹¹⁹

Collaro Giresun'da kendi açısından gittikçe kötüleşen durum karşısında ve hastalığının da etkisiyle Giresun'dan bir an önce gitme isteğinin olduğu yazışmalarından anlaşılmaktadır. Ancak Giresun'dan kaç tarihinde ayrıldığı konusunda elimizde bir bilgi bulunmamaktadır.

Sonuç

Nicolas Collaro'nun uzun yıllar bölgede görev yapması ona bölgenin coğrafyasına hâkim olma, bölge aktörlerini önde gelen kişilerini ve bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını yakından tanıma fırsatı vermiştir. Bu tecrübe kaleme aldığı raporlarda yaptığı yorumlardan ve öngörülerinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Raporlardan Collaro'nun oryantalist bir bakış açısına sahip olduğu, hâkim unsur Müslümanlara karşı her daim azınlıkların yanında yer aldığı görülmektedir. Collaro raporlarında bazen kişisel yorumlar yapmaktan ve şahıslar üzerindeki kanaatlerini belirtmekten kaçınmamıştır. Örneğin Osman Ağa taraftarı olduğu için Giresun Metropolitisi Lavrantios için "alçak", Osman Ağa için kan içici (buveur du sang), diktatör (dictateur) gibi kelimeler kullanarak onlarla ilgili duygularını yazılarında göstermiştir.

Collaro'nun raporlarında bahsettiği olaylarla ilgili haber kaynakları Giresun'a gidip gelen yollular, Hürriyet ve İtilafçılar ve muhtemelen para karşılığı iş tuttuğu adamlarıdır. Nitekim Giresun'da yapılan resmi toplantılarda konuşulanları öğrenecek kadar ileri gitmesi kendisine haber taşıyan bir kanalın olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Bir diğer husus da Collaro'nun raporlarında geçen bazı olayların duyumlara dayanmasından dolayı olayların ne kadar gerçek

¹¹⁵ CADN, 71/47, 11 Haziran 1920.

¹¹⁶ CADN, 71/47, 11 Haziran 1920.

¹¹⁷ CADN, 71/47, 11 Haziran 1920.

¹¹⁸ CADN, 75, 28 Temmuz 1920.

¹¹⁹ CADN, 25,24 Ağustos 1920.

olduğunun bilinmemesidir. Zira bir raporunda bir olayı üç çeşit anlatımla aktarmaktadır. Örneğin 3 Haziran 1920 tarihli raporunda Osman Ağa'nın Karahisar'a geldiği, mutasarrıf, kadı ve memurları Mustafa Kemal Paşa taraftarı olmadığı için hapse attırdığı ifade edilmektedir. Aynı rapordaki olayın başka bir anlatımında Osman Ağa'nın Karahisar'a geldiği ve Rum Metropolitleri ve ileri gelen dört Rumu hapse attırdığı ve onlara işkence ettikten sonra öldürttüğü belirtilmektedir. Üçüncü versiyon anlatımında ise Osman Ağa'nın Karahisar'a geldiği ve burada bulunan ileri gelen 10 Rumu öldürttüğü ve Metropolitleri rehin olarak aldığı yazılmaktadır.¹²⁰

Collaro'nun raporlarının önemli bir kısmını Osman Ağa'nın faaliyetleri oluşturmaktadır. Osman Ağa'nın akıllı siyaseti ve manevra kabiliyeti sayesinde Mondros Ateşkes Anlaşmasından sonraki dönemde Samsun'un aksine Giresun Rumları hareket alanı bulamamış ve istedikleri faaliyetleri gerçekleştirememişlerdir. Osman Ağa Giresun'daki Müslümanları tahkim ettiği gibi Giresun Rum Cemaatinin içerisindeki ayrılıkları kendi lehine kullanabilmeyi başarmış ve bir dış müdahalenin yapılmasını engellemeyi başarmıştır. Bu durum karşısında Collaro eli kolu bağlı bir vaziyette ve kendi canını bile zor kurtaracak şekilde Giresun'u terk etmek zorunda kalmıştır.

Collaro'nun Giresun'u kaç tarihinde terk ettiğini tam olarak bilememekteyiz. Ancak 1920 yılının Nisan ayına geldiğinde yazışmalardan Osman Ağa'nın hareket alanını kısıtlamasından ve onu yakın takibe almasından dolayı Collaro'nun kendisinin ve ailesinin tehlikede olduğunu düşünüp şehri terk etmek istediğini anlamaktayız. Collaro *Schefild* gemisiyle İstanbul'a kaçma girişimi Osman Ağa'nın müdahalesiyle başarısızlığa uğramıştır. Göz hapsine maruz kalan Collaro durumu kaymakama bildirmesine rağmen bir sonuç elde edememiştir. Bu dönemde çaresiz kalan Collaro, Lepissier'den Giresun'a bir savaş gemisi gönderilmesini ve kendinin ve ailesinin kurtarılmasını istemiştir.¹²¹

Yaşı ilerleyen Collaro'nun şehri terk etmek istemesinin bir sebebi de kendisinin ciddi bir hastalığa yakalanmasıdır. Mayıs 1920 ortalarında ciddi bir şekilde akciğer zarı iltihaplanması olan Collaro Lepissier'e yazdığı mektupta hastalığının çok ciddi olduğunu ve bu hastalıktan kurtulup kurtulamayacağını bilmediğinden, görevlerini yerine getirmekte çok zorlandığından bahsetmektedir. Collaro görevini tam olarak yerine getiremediğinden ve görevi artık oğluna devretmek istediğinden bahsetmektedir.¹²² Yazışmalardan Temmuz ayında Collaro'nun iki çete üyesi tarafından yakından takip edildiğini ve Collaro'nun korkudan evden çıkamadığını görmekteyiz.¹²³ Ancak sonuç olarak Collaro ülke dışında vefat ettiği için bir şekilde Giresun'dan çıkmayı başardığı anlaşılmaktadır.

Söz konusu raporlar bu konuda araştırma yapan araştırmacılar için o dönemin olaylarına farklı açıdan bakmak ve kaynaklarda yer almayan bazı detayları öğrenmek açısından önem arz etmektedir. Bu raporların yazılı kaynaklarda geçen bazı olayların perde arkasını anlamak ve olayların eksik kalan yanlarını tamamlamak açısından da akademik çalışmalara katkı sunacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşivler

Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (CADN).

Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK) Emeklilik Şubesi Arşivi

¹²⁰ CADN, 71, 3 Haziran 1920.

¹²¹ CADN, 71, 12 Nisan 1920.

¹²² CADN, 71, 3 Haziran 1920.

¹²³ CADN, 75, 28 Temmuz 1920.

Tetkik Eserler

Annuaire Diplomatique et Consulaire de la République Française Pour 1906 (1906), Berger- Paris: Levraut.

Annuaire Oriental du Commerce (1891), İstanbul: Cervati Freres, 10.

Balcı, Sezai (2012), *Giresun Rumları ve Gayrimüslim Bir Belediye Başkanı: Kaptan Yorgi Konstantinidi Paşa*, İstanbul: Libra Yayınları.

Baskıcı, Murat (2012), "XIX. Yüzyılda Trabzon Limanı: Yükseliş ve Gerileyiş", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67/3, 33-56.

Beyoğlu, Süleyman (1999), "Belgelerle Osman Ağa (1883-1923)", *Milli Mücadele'de Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999) Bildiriler*, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1999, 77-98.

Bilici, Faruk (2007), "XIX. Yüzyılın Başında Trabzon'daki Fransız Konsolosluğu: Paris'in Asya Kapısı", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 3, 35-47.

Bostan, M. Hanefi (1997), "XV-XIX Yüzyıllarda Giresun Kazası'nın İdâri Taksimatı ve Nüfusu", *Giresun Tarihi Sempozyumu (24-25 Mayıs 1996)*, Giresun Belediyesi Yayınları, 119-136.

C. Cervati, Raphael (1891), *Annuaire Oriental du Commerce, de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature*, Paris: Lorilleux Matbaası.

Cordier, Henri (1917), *Voyage de Pierre Dupré d'Constantinople à Trabzon (1803)*, Paris: Imprimerie Nationale,

Hacıfettahoğlu, İsmail (2003), *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey-Tirebolulu Alparslan*, Ankara: Atlas Yayınları.

Karaman, Oktay (2008), "XIX yüzyılın İkinci Yarısı ile XX. Yüzyılın Başlarında Giresun Kazası'nda Ulaşım", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 4/4, 45-60.

Kılıç, Davut ve Topal, İbrahim (2011), "Salnamelerde Giresun'un Sosyal ve Dini Yapısı (1869-1905)", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 12, 63-79.

La Revu diplomatique (1899), 21/9.

Özel, Sabahattin (1991), *Milli Mücadelede Trabzon*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özgören, Aydın (2017), *Osmanlı'nın Son Döneminde Pontus Rumları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri (2010), Ankara: Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, II.

Türkmen, Zekeriya (2010), *Mütarekeden Millî Mücadeleye Mustafa Kemal Paşa (1918-1919)*, İstanbul: Bengi Yayınları.

Usta, Veysel (2019), "Osman Ağa Tarafından Giresun'da Çıkarılan Gedikkaya Gazetesi Üzerine Bir Değerlendirme", *History Studies*, 11/5, 1773-1838.

Uygun, Süleyman (2015) "Acente-Konsolos (Mesajeri Maritim Kumpanyası Acentesi ve Fransız Viskosolosu) Raporlarına Göre Giresun Limanı (1880-1909)", *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5/12, 364-394.

Vadala, R. (1934), *Samsoun Passé-Présent-Avenir*, Paris: Geuthner.

Yılmaz, Özgür (2014), "Victor Fontanier'in Trabzon Konsolosluğu (1830-1832)", *OTAM*, 35, 153-195.

_____, (2009), "19. Yüzyılın İkinci Yarısında İngiliz Konsolos Belgelerine Göre Giresun (1856-1900)", *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 9-11 Ekim 2008, I, Giresun Belediyesi Yayınları, 517-536.

_____, (2014), "Samsun'da Fransız Konsolosluluğu'nun Kurulması ve Fransız Arşiv Belgelerine Göre Şehrin Durumu (1840-1870)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 16, 57-86.

Gazeteler

Karadeniz, 2 Haziran 1919.

Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ekim 1921.

EKLER

Ek 1. Fransa'nın Doğu'daki Yüksek Komiserliği Trabzon Temsilcisi Paul Lepissier'in Defrance'a gönderdiği ve Nicolas Collaro'nun eski görevine dönmek istediğine dair yazı. (CADN, 71/55, Haziran 1919)

Haut-Commissaire
Cousin
N. Collaro
N.° 55
Kerasse
Kerasse, le 20 Novembre 1919

M. Collaro que a été pendant 22 ans Agent consulaire de France à Kerasse et qui vient de quitter son poste -
En réponse à la demande qu'il m'avait adressée, je lui ai fait connaître que dans les circonstances politiques actuelles il ne pouvait être question de la révoquer de son poste mais que j'ai compté sur ses relations et son expérience pour faire pour me tenir exactement informé de ce qui se passait dans sa région. - Je pense

Ek 2. Collaro'nun Lepissier'e gönderdiği ve Osman Ağa'nın faaliyetlerini anlattığı 30 Kasım 1919 tarihli mektup (CADN, 71/31, 30 Kasım 1919)

N.° 31
Kerasse, le 20 Novembre 1919

Monsieur Lepissier, Délégué du Haut-Commissaire de la République Française en Orient
à Giresun

Ma lettre du 18 Novembre avec son post-scriptum du 24, ainsi que la copie y annexée, dépeignaient, sans que succombent, la situation créée dernièrement en notre ville. Je viens aujourd'hui vous exposer les faits d'une façon plus détaillée.
Moustapha Kemal Pacha ayant ainsi ces jours derniers à ses ordres dans toute la Turquie une circulaire télégraphique pour leur communique que la France et l'Angleterre, sur la base du traité conclu entre ces deux Puissances en 1916, relativement à la Syrie, venaient de décider de placer sous l'influence de la France la frontière sévère entre son point à l'Ouest d'Allep jusqu'à Khaspout et l'Est (y compris ces deux villes), mais que le peuple turc, ainsi qu'il l'avait solennellement proclamé au monde entier dans le Congrès d'Erzurum

Ek 3. Collaro'nun "Correspondant de la délégation" ünvanını kullandığı yazı (CADN, 71/33, 26 Aralık 1919)

cet homme s'était débarqué, il fut entouré par des indigènes qui lui enlevèrent son matériel, sa baguette et son argent consistant en 50 livres turques. Heureux de ne pas avoir été tué, l'homme s'empressa de remonter à bord et le bateau partit de suite sans attendre la fin de la tempête. Aussitôt informé du fait, le Caïmacam à Ordou qui est, paraît-il, un homme sensé comprenant la gravité du cas et les conséquences qui pourraient en découler, ordonna des recherches actives et réussit à trouver les volés et à reprendre les objets volés. Il s'empressa de les faire parvenir à l'agence du bateau italien à Kerasounde avec prière de télégraphier au capitaine que tout était retrouvé et qu'il n'y avait plus lieu de porter plainte par devant le Haut Commissariat Italien à Constantinople. —

J'apprends à l'instant que d'ordre du Vilayet, le chef de bande Chucay Kara Ibrahim Ladi, qui avait été emprisonné par Osman aga (voir ma lettre n° 32), vient d'être relâché. C'est une première leçon donnée à notre dictateur. Espérons qu'on réussira à le mater.

N. Collaro
Correspondant de la Délégation

Ek 4. Collaro'nun Lepissier'e gönderdiği Giresun Metropolitani Lavrantios ile ilgili 7 Ağustos 1919 tarihli mektup (CADN, 71/17, 7 Ağustos 1919)

N° 17
Kerasounde, le 7 Août 1919

Monsieur Lepissier, Député du Rasoul
Commissaire de la République Française en Turquie
à Ordou

De la part du Correspondant de la Délégation à Kerasounde.

Le 30 juillet est arrivé de Constantinople Mgr. Joachim Segala, envoyé par le Patriarcat orthodoxe en qualité d'Evêque, pour liquider le différend survenu entre le Métropolitain Lavrantios et une partie de ses ouailles. L'Evêque signifiera au Métropolitain l'ordre du Patriarcat de quitter Kerasounde, et de se rendre à Gumuch-Hane, mais Mgr. Lavrantios continue à séjourner ici sous prétexte que la Communauté grecque de la ville lui doit 500 livres turques, et qu'il ne peut partir avant d'avoir touché son avoir. En même temps Cobal-Oman, indigné par les paroles de Lavrantios, envoya dire à l'Evêque de ne pas inquiéter le Métropolitain qui devait rester à Kerasounde si sa présence était indispensable. L'affaire en est là pour le moment.